

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Ondřej Leinweber

**Důkazní standard při prokazování (ne)platnosti právního jednání
osoby jednající v duševní poruše ve světle nálezu Ústavního soudu
sp. zn. I. ÚS 173/13**

Diplomová práce

Olomouc 2017

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Důkazní standard při prokazování (ne)platnosti právního jednání osoby jednající v duševní poruše ve světle nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13 vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Letohradě dne

.....“

Ondřej Leinweber

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí této diplomové práce JUDr. Kláře Hamulákové, Ph.D., a to za vstřícnost, cennou pomoc a připomínky, které mi pomohly při jejím zpracování. Dále bych chtěl taktéž poděkovat své rodině za jejich trpělivost a podporu.

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	5
1. Úvod	6
2. Teoreticko-právní východiska tématu	9
2.1. <i>Subjektivní a objektivní teorie míry důkazu.....</i>	9
2.2. <i>Účel civilního procesu a míra důkazu v České republice.....</i>	12
2.3. <i>Zásada volného hodnocení důkazů v kontextu vnitřního přesvědčení soudce..</i>	16
2.4. <i>Specifika dokazování znaleckými posudky</i>	18
3. Význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z. a důkazní standard vyžadovaný pro možnost jejich aplikace do vydání předmětného nálezu	21
3.1. <i>Význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z.</i>	21
3.2. <i>Důkazní standard vyžadovaný v judikatuře Nejvyššího soudu.....</i>	23
3.3. <i>Důkazní standard vyžadovaný v judikatuře Ústavního soudu.....</i>	29
3.4. <i>Zhodnocení míry důkazu v judikatuře Nejvyššího a Ústavního soudu</i>	30
4. Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.....	33
5. Problematické aspekty argumentace Ústavního soudu	35
5.1. <i>Základní chybné východisko a anglosaská doktrína</i>	35
5.2. <i>Vhodnost důkazního standardu praktické jistoty při právním jednání učiněném v duševní poruše.....</i>	37
5.3. <i>Ochrana osob jednajících v duševní poruše versus princip dobré víry</i>	39
5.4. <i>Důkazní standard a možnost jeho změny mocí zákonodárnou a soudní</i>	41
6. Dopady nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13 na právní řád České republiky	44
6.1. <i>Vývoj navazující judikatury a jeho zhodnocení</i>	44
7. Závěr	50
Seznam použité literatury.....	53
Abstrakt	58
Seznam klíčových slov	59

Seznam použitých zkratek

obč. zák. - historické znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinném ke dni 31. prosince 2013

o. z. - aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o.s.ř. - aktuální znění: zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Listina - usnesení předsednictva ČNR č. 2/ 1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném a účinném znění

Ústavní soud - Ústavní soud České republiky

Nejvyšší soud - Nejvyšší soud České republiky

1. Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolil velmi praktické téma důkazního standardu při prokazování (ne)platnosti právního jednání osoby jednající v duševní poruše ve světle nálezu Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13. Předmětem mého zájmu je zejména ustanovení § 38 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „*obč. zák.*“), jež po dobu účinnosti tohoto zákona nebylo nikdy novelizováno, a které stanoví, že: „*Rovněž je neplatný právní úkon¹ osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou.*“

Ustálená judikatura obecných soudů pak vyžadovala pro možnost aplikace tohoto ustanovení již od roku 1971 důkazní standard „*bezpečného zjištění*“, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání, nebo své jednání ovládnout. Na toto ustanovení od 1. ledna 2014 s účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „*o. z.*“), ve znění pozdějších předpisů, obsahově navázalo ustanovení § 581 věta druhá (dále jen „*§ 581*“).

Později se v judikatuře Nejvyššího soudu objevují i další vyjádření, která údajně stanoví důkazní standard, o čemž nejsem zcela přesvědčen, a proto bych se rád touto problematikou blíže zabýval. Podle těchto vyjádření je nezbytné činit závěr o jednání v duševní poruše „*bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti*“ či za skutkových okolností, které umožňují učinit v uvedeném směru „*zcela jednoznačný skutkový závěr*“.

Proti tomuto dlouholetému konstantnímu názoru obecných soudů se postavil Ústavní soud, který v srpnu 2014 ve výše citovaném nálezu vyslovil, že tento důkazní standard není žádoucí, neboť ztěžuje (ne-li znemožňuje) využití výše uvedených institutů. Nově má postačit, pokud osoba, která je stížena duševní poruchou, prokáže existenci této poruchy na základě „*vysoké míry pravděpodobnosti*“.

Už na první pohled se zdá, že zpětně prokazovat existenci duševní poruchy v době, kdy osoba právně jednala je „*bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti*“ přece nemožné. Z tohoto důvodu je hlavním předmětem mého výzkumu snaha o zjištění toho, zda byl v judikatuře Nejvyššího soudu opravdu stanoven takto vysoký důkazní standard. Pokud nikoli, tak mě zajímá, jaký důkazní standard byl ve skutečnosti soudy aplikován a jaký by měl být aplikován. Předmětem mého zájmu však nejsou pouze otázky hmotněprávní, ale věnuji se i procesní problematice. Zejména pak tomu, zda institut míry důkazu je institutem procesním, či hmotněprávním, popřípadě kombinací obou.

¹ V současnosti se používá namísto pojmu právní úkon pojem právní jednání.

Znát tuto problematiku blíže je také vhodné už jen proto, že na základě § 3033 s jistou modifikací v § 59 o. z. nám hrozí, že množství těchto sporů bude přibývat.² Pokud totiž nebudou včas přezkoumány a znovu rozhodnuty případy osob, které byly zbaveny, případně omezeny ve svéprávnosti, tak už se nebudou moci domáhat ochrany podle věty první § 581 o. z., nýbrž podle věty druhé, na níž pak dopadá právě tento náleze, a proto může být jeho znalost důležitá pro úspěch ve sporu.

Toto téma jsem si vybral i proto, že není v odborné literatuře dostatečně zpracované a přináší mnohá úskalí, ke kterým bych rád vyjádřil svůj názor. V české odborné literatuře je bohužel na nedostatečné úrovni zpracována problematika subjektivní a objektivní teorie míry důkazu, neboť se touto problematikou mnoho autorů nezabývá, a když už ano, tak nepříliš podrobně. Největší přínos měl v této oblasti profesor Josef Macur. To je také důvod, proč bych se rád pokusil i o rozšíření tohoto poznání na základě zahraniční literatury. Zatím pouze několik odborníků vyjádřilo veřejně své názory na tento náleze Ústavního soudu, avšak nikdo se ještě doposud nevypořádal s jejich argumenty a už vůbec se nepokusil o tak rozsáhlou analýzu judikatury a právní nauky, kterou zde provádím.

V této práci jsem si stanovil tuto hlavní výzkumnou otázku: Platí, že se Ústavní soud ve svém náleze sp. zn. I. ÚS 173/13 dostatečně vypořádal s vývojem dosavadní právní nauky, rozhodovací a legislativní praxí v České republice, přičemž svými závěry, které ne učinil na základě anglosaské doktríny, nezavedl tzv. objektivní teorii míry důkazu a neodchýlil se tímto výše citovaným nálezem od své vlastní dosavadní judikatury?

Abych mohl zodpovědět tuto hlavní výzkumnou otázku a vyjádřit se i ke všem dalším aspektům, které považuji za důležité, věnuji se i těmto otázkám: Jaký je samotný účel civilního procesu a jaká míra důkazu se uplatňuje v České republice? Co je to volné hodnocení důkazů v kontextu nezbytnosti požadavku na tvorbu vnitřního přesvědčení soudce a jak to souvisí s mírou důkazu? Jaký je význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z. a jaký důkazní standard byl/je vyžadován do/po vydání předmětného nálezu? Jaké jsou problematické aspekty argumentace Ústavního soudu? Co je to anglosaská doktrína a jaký je její vztah k předmětnému nálezu? Jaký by měl vůbec být spravedlivý důkazní standard v tomto typu sporů? Jak vyřešit střet principu dobré víry s právem na ochranu osob jednajících v duševní poruše a rozhodování za stavu *non*

² Toto riziko se částečně zmírnilo tím, že obě tato ustanovení byla novelizována historicky první novelou o. z., a to zákonem č. 460/2016 Sb., s účinností od 28. února 2017, jež soudům poskytla o dva roky více času.

*liquet*³? Jaká je současná legislativní praxe a jaké jsou možnosti změny důkazního standardu mocí zákonodárnou a soudní?

Za účelem zodpovězení těchto výzkumných otázek je práce rozčleněna do sedmi kapitol včetně úvodu a závěru. Nejprve se věnuji teoreticko-právním východiskům tématu, jež jsou základním nosným pilířem, na který je v této práci dále navazováno. Vzhledem k tomu, že v tomto typu sporů hrají velmi významnou roli i znalecké posudky, rozhodl jsem se začlenit i kapitolu, která se zabývá specifiky při dokazování těmito posudky. Třetí kapitola je zaměřena na význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z. a na problematiku užívaného důkazního standardu pro možnost jejich aplikace, a to v době do vydání předmětného nálezu, neboť jedním z důležitých cílů této práce je provést podrobnou analýzu několika vybraných rozhodnutí soudů.

V následujících kapitolách je cílem představit samotný nálezn Ústavního soudu, přiblížit jeho východiska, analyzovat jej a zhodnotit jeho případné problematické aspekty. Šestá kapitola se pak věnuje dopadům tohoto nálezu na právní řád České republiky, zejména v konfrontaci s rozhodováním Nejvyššího soudu. V průběhu celé práce také postupně zaujímám svá stanoviska k řešeným problémům.

Abych dosáhl svého cíle, používám hned několik vědeckých metod. V jednotlivých kapitolách postupně získávám informace o důkazním standardu a s ním souvisejících otázkách, abych z nich mohl na konci vyvodit patřičné závěry a zodpovědět své výzkumné otázky.

Značná část práce je založena na analýze judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu, kde mě především zajímá, v čem se jednotlivá rozhodnutí skutkově a právně odlišovala. Analytickou metodou také zjišťuji, jestli do našeho právního řádu zavedl Ústavní soud tzv. objektivní teorii míry důkazu a zda přitom vycházel z tzv. anglosaské doktríny.

³ Situace, kdy skutkový stav zůstal neobjasněn a soudce tak musí rozhodnout na základě pravidel o důkazním břemenu. Srv. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 224 - 225.

2. Teoreticko-právní východiska tématu

2.1. Subjektivní a objektivní teorie míry důkazu

Klíčový pojem, se kterým budeme nadále pracovat, je pojem míry důkazu. Míra důkazu⁴ dle Macura stanoví, jaká „*síla důkazu je potřebná k tomu, aby sporné skutečnosti mohly být dokázány.*“⁵ Laicky řečeno jde o to, že se hledá hranice, kdy má soudce vzít určitou skutečnost podloženou důkazem za prokázanou. Pojem důkazního standardu pak nevyjadřuje nic jiného než to, jaká míra důkazu je v daném případě běžně aplikována.

Tato problematika také úzce souvisí jak s pojmem důkazního břemena, tak zejména s pojmem volného hodnocení důkazů, neboť často ona potřebná míra důkazu vyplyne až z vícera provedených důkazů k dané skutečnosti, a to v jejich vzájemné souvislosti. Předmětem volného hodnocení důkazů je tedy řešení otázky, zda v daném sporu byla dosažena potřebná míra důkazu a zda bylo stranou sporu uneseno důkazní břemeno.

V současné době existuje široká škála různých názorů na zjišťování skutkového stavu soudem. Na jednom pólu nacházíme koncepci, podle níž je při hodnocení důkazů jediným rozhodujícím kritériem vnitřní přesvědčení soudce, tzv. subjektivní teorie míry důkazu. V protipólu se nachází koncepce objektivní pravděpodobnosti zjišťovaných skutečností, tzv. objektivní teorie míry důkazu.⁶ Ve skutečnosti je však přístup k této problematice mnohem rozmanitější a obě tyto teorie spíše vystupují v různých variantách jejich vzájemné kombinace.⁷ Pro účely této práce však zcela postačí, pokud si představíme tyto dvě základní teorie a jejich charakteristické znaky.

Subjektivní teorie míry důkazu je ve svém čistém pojetí založena na takovém vnitřním soudcovském přesvědčení, které je považováno za vysoce osobní proces poznání vedoucí k subjektivnímu přesvědčení soudce o tom, že našel pravdu. V tomto pojetí není vyloučena ani libovůle, neboť absentuje jakákoli kontrola prostřednictvím věcných (objektivních) kritérií.⁸ Mezi další charakteristické znaky náleží obecně požadavek vyšší míry důkazu, nízká dynamika tzv. konkrétního subjektivního důkazního

⁴ V německé literatuře se používá výraz „das Beweismaß“.

⁵ MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, s. 107.

⁶ Tamtéž, s. 111 - 112.

⁷ Tamtéž, s. 132 - 133.

⁸ Tamtéž, s. 133.

břemene⁹ a skutečnost, že není stanoveno zákonem, kdy jsou dané skutečnosti dokázány, a proto může také nezřídka dojít k situaci *non liquet*. Posledním znakem je, že míra důkazu je obecně stanovena jednotně, a tedy není redukována v závislosti na obtížnosti prokazování určitých skutečností zákonem, či úvahou soudu.

Vraťme se ještě blíže k charakteristice požadavku na tvorbu vnitřního přesvědčení soudce, neboť se jedná o klíčový požadavek pro účely této práce. Podle významného rakouského procesualisty Faschinga je nezbytným požadavkem, že soudce musí nabýt plného vnitřního přesvědčení o pravdivosti dokazované skutečnosti. Vnitřní přesvědčení soudce charakterizuje Fasching jako psychický intelektuální postup, který nelze vyjádřit za pomoci žádných matematických formulací. Zvláště pak zdůrazňuje, že soudce má pouze dvě možnosti, a to, že buď bude přesvědčen o určité skutečnosti, nebo nikoli. Z tohoto důvodu jsou pro něj scestné jakékoliv úvahy o stanovení procenta pravděpodobnosti míry tohoto přesvědčení, neboť mohou představovat pouze svévolná hodnocení.

Fasching dále dovozuje, že se soudcovské vnitřní přesvědčení skládá ze tří komponentů. První spočívá v osobní životní zkušenosti soudce, druhý ve speciálních poznacích soudce, které nabyt, a třetí v uplatnění průměrných zkušeností a vědomostí rozumného člověka jako člena lidského společenství.¹⁰ Na toto východisko navázala i česká právní věda a soudní praxe a neodchyluje se od něj v podstatněji míře ani v dnešní době.¹¹ Dovolím si zdůraznit, že žádná míra vnitřního přesvědčení soudce se tedy nerozlišuje. Soudce musí být vždy plně přesvědčen o tom, zda byla sporná skutečnost prokázána. Závěr, který soudce nakonec v tomto směru přijme, musí být „stoprocentní“.

Objektivní teorie míry důkazu je naproti tomu charakterizována takovým požadavkem kladeným na soudce, který mu ukládá, aby zjistil objektivní pravdu, a nikoliv jen to, co považuje za pravdu.¹² Tato teorie tak nahrazuje vnitřní soudcovské

⁹ Takto se označuje důkazní břemeno, které v průběhu sporu kyvadlovitě přechází z jedné strany sporu na druhou a nelze jej předem stanovit hmotněprávní normou ani abstraktním rozdělením. Srv. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 8 - 11.

¹⁰ FASCHING, Hans. Die richterliche Beträgsfestsetzung gemäß § 273 ZPO. *Juristische Blätter*, 1981, č. 9/10, s. 229 - 230, citováno dle MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, s. 116.

¹¹ Viz WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 223, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2009, sp. zn. 21 Cdo 938/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2013, sp. zn. 30 Cdo 593/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2015, sp. zn. 30 Cdo 5362/2014, usnesení Ústavního soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. II. ÚS 2656/16, body 10 - 11, usnesení Ústavního soudu ze dne 13. března 2014, sp. zn. I. ÚS 4687/12, body 7 - 8 a další.

¹² MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 138.

přesvědčení zjištěním pravděpodobnosti. Pravděpodobnost se pak může vyskytovat ve více stupních, a to od pravděpodobnosti převažující až po velmi vysoký stupeň pravděpodobnosti. Zpravidla je tedy vyžadován nižší stupeň požadované míry důkazu. Mezi další znaky této teorie obecně náleží větší dynamičnost konkrétního důkazního břemene a skutečnost, že k situaci *non liquet* by mělo docházet zcela výjimečně.¹³

Diskusi, která se v zahraničí vedla na téma výhod a nevýhod těchto jednotlivých teorií, u nás věnoval velmi podrobnou pozornost pouze Macur. Zjistil, že například mnoho procesualistů se snažilo řešit problém možné libovůle při tvorbě soudcova vnitřního přesvědčení tím, že přiznávali větší prostor pro pravděpodobnostní úvahy v rámci pojmu vnitřního přesvědčení soudce, nebo tím, že vytvářeli koncepce založené nikoliv na vnitřním přesvědčení rozhodujícího soudce, ale abstraktního, ideálně pojatého typického soudce (průměrný, rozumný, rozvážný, životních vztahů dobře znalý člověk).¹⁴

Na druhou stranu se bylo možné setkat s procesualisty, kteří zastávali názor, že v podstatě ve všech případech je rozhodující pouze předepsaný stupeň pravděpodobnostní hodnoty a plné vnitřní přesvědčení soudce ztrácelo jakýkoli význam. Tvrdili, že v každém případě má jakýkoliv důkaz určitou pravděpodobnostní hodnotu, která soudci neumožňuje, aby se od ní odchýlil.¹⁵ Jiní procesualisté tento názor zastávali jen v případě tzv. přírodovědeckých důkazů, což jsou důkazy založené na exaktních přírodovědeckých metodách jako například krevní, biologické či genetické zkoušky ve sporech o určení otcovství.¹⁶

Tyto koncepce se vytvářely zejména v reakci na otázku, jak má postupovat soudce, který sice objektivně dosáhne stanového důkazního standardu, avšak přesto není o jeho naplnění sám plně vnitřně přesvědčen. Nakonec v německé literatuře¹⁷ na ni právní věda a soudní praxe odpověděla převážně tak, že je vždy potřebná osobní jistota soudce (plné vnitřní přesvědčení soudce), která nemůže být ničím nahrazena.¹⁸

S tímto názorem se také ztotožňují, stejně jako Macur. Macur k tomu navíc dodává, že pokud nastane rozpor mezi skutečností, která je objektivně vysoce pravděpodobná a vnitřním přesvědčením soudce o této skutečnosti, musí soudce takový rozpor náležitě vysvětlit a zdůvodnit. Dále nevyloučil, že by se soudce při hodnocení

¹³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 44.

¹⁴ MACUR: Postmodernismus a zjišťování..., s. 134 - 135.

¹⁵ Tamtéž, s. 150.

¹⁶ Tamtéž, s. 135.

¹⁷ Sr. BRINKMANN, Moritz. *Das Beweismass im Zivilprozess aus rechtsvergleichender Sicht*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2005. s. 41 - 42.

¹⁸ REINHARD, Greger. Důkaz a pravděpodobnost. *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 33 - 35.

důkazů mohl mýlit, v tom případě viděl možnost nápravy u soudu vyšší instance v opravném řízení, neboť pak považoval za rozhodující vnitřní přesvědčení těchto soudců vyšší soudní instance, nikoliv už vnitřní přesvědčení soudce, který vydal původní rozhodnutí.¹⁹

K obhajobě subjektivní teorie míry důkazu, resp. nutnosti tvorby vnitřního přesvědčení soudce, Macur trefně poznamenal, že „*kdyby rozhodné skutečnosti byly objektivně, evidentně dány, aniž by bylo nutné je hodnotit soudcem s jeho vnitřním, subjektivním nasazením, nebylo by třeba soudů, ani soudních senátů, ba ani civilního soudního řízení. Nevznikaly by spory, neboť všechno by vyřídil např. dokonale vybavený objektivní počítač.*“²⁰

K otázce, jak by se měl soudce stavět ke znaleckým posudkům, jež jsou přísně založené na exaktních vědeckých poznacích a metodách, správně uvedl, že i kdyby byl znalecký posudek s nejvyšší důsledností založen na vědeckých poznacích, zůstává pouze důkazním prostředkem, který nemůže být hodnocením sebe sama, neboť hodnocení důkazů přísluší soudci a žádnému jinému subjektu. V této souvislosti upozornil, že někteří autoři nerozlišují mezi existencí, resp. daností objektivní pravděpodobnosti a mezi lidským poznáním této pravděpodobnosti.²¹

2.2. Účel civilního procesu a míra důkazu v České republice

Odpověď na otázku, co je vlastně účelem civilního procesu, není mezi procesualisty jednotná nejen v České republice.²² Zejména je mezi nimi sporné, zda je účelem civilního procesu nalézt pravdu za situace, kdy jednou z uplatňovaných zásad sporného soudnictví je zásada formální pravdy. Již v minulosti někteří procesualisté dále upozorňovali i na zásadu projednací a dispoziční, institut vzdání se a uznání nároku, nesporná a doznaná tvrzení účastníků, odmítnutí opožděných návrhů či uzavření smíru.²³

Zejména pak novela zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o.s.ř.“), která nabyla účinnosti dne 1. července 2009, s sebou přinesla zavedení (případně zpřísnění) těch institutů, které dnes charakterizujeme jako projevy zásady formální pravdy (následky v případě nevyjádření se na kvalifikovanou výzvu podle § 114b,

¹⁹ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 150.

²⁰ Tamtéž, s. 163.

²¹ Tamtéž, s. 151.

²² Srv. DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 30 - 32.

²³ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 151 - 154.

následky neomluvené absence žalovaného při přípravném jednání podle § 114c odst. 6, institut přísnější koncentrace řízení podle § 118b a s ní související princip neúplné apelace). Vzniká tak v ještě podstatnější míře než dříve otázka, zda je, nebo není účelem civilního procesu nalézání pravdy²⁴?

Pro zodpovězení této otázky se zaměříme na § 1 o.s.ř., kde je účel civilního procesu vymezen už od 1. dubna 1964 v podstatě stále stejným způsobem. Dle tohoto ustanovení existuje o.s.ř. proto, aby upravil postup soudu a účastníků, a to tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků. Klíčový je tedy pojem spravedlivé ochrany.²⁵ Souhlasím s Macurem, že splnění tohoto účelu nutně předpokládá pravdivé zjištění všech skutečností, které jsou důležité pro posouzení otázky, zda stranou uplatňované subjektivní právo vzniklo či nevzniklo, pokud nemá být tato ochrana subjektivních hmotných práv pouze iluzorní a fiktivní.²⁶ Jak uvádí Macur: *„Kdyby nebyl respektován a procesními instituty všestranně podporován požadavek, aby soudní rozhodnutí, popřípadě i některé jiné způsoby ukončení civilního soudního sporu, odpovídaly skutečným hmotněprávním poměrům, nebylo by možno ochranu subjektivních soukromých práv považovat za účel civilního procesu.“*²⁷

Tento požadavek se podle mého názoru neopomíjí ani ve chvíli, kdy sama strana řízení svým zaviněním umožní soudu využít některý z procesních institutů (např. vydání rozsudku pro zmeškání), který nevyžaduje pravdivé zjištění všech skutečností, zda stranou uplatňované subjektivní právo vzniklo či nevzniklo. V takovém případě je totiž této straně poskytnuta taková spravedlivá ochrana jejích soukromých práv, která dle vůle zákonodárce odpovídá míře jejího zavinění. Pokud strana řízení svým jednáním neumožní soudu využít některý z těchto institutů, pak bude soud v souladu s účelem civilního procesu zjišťovat pravdivý skutkový stav věci až do té míry, co to jenom bude možné, a to proto, aby zajistil spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů stran. Souhrnně řečeno, náš o.s.ř. i v současné době soudci nařizuje, aby nalézal skutečnou pravdu.²⁸

²⁴ Pojem pravdy v této práci pojímám ve smyslu pravdivého poznání skutkového stavu projednávané věci tak, jak v reálném světě opravdu existuje.

²⁵ Účelem civilního procesu je řešit spory a přinášet spravedlnost. Srv. ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 175 (§ 43 občanského soudního řádu).

²⁶ Blíže k MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 56 - 57, 68.

²⁷ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 217.

²⁸ Shodně SVOBODA, Karel. *Dokazování...*, s. 55.

Než si zodpovíme otázku míry důkazu uplatňované v České republice, musíme se nejprve zabývat tím, zda je vůbec možné zpětně cestou procesního dokazování zjistit nastalý skutkový stav do té míry, že zde nebude žádný náznak pochybnosti o tom, že se skutkový stav takto opravdu odehrál (tzv. absolutní jistota). Touto otázkou se zabývá nejen česká, ale i například rakouská právní věda a judikatura, a to s tím výsledkem, že nelze zpětně zjistit absolutní pravdu.

Neschopnost zjistit procesním dokazováním absolutní pravdu je způsobena například dle Petscheka přirozenými nedostatky důkazních prostředků.²⁹ Podle Holzhammera se v případě důkazu podaného v civilním soudním řízení nejedná o logický důkaz, který by podával absolutní jistotu ve smyslu přírodovědeckého poznání, ale jde pouze o historický důkaz o průběhu dřívějších životních událostí, který nemůže vyloučit omyl.³⁰ Dle Macura je „obecně přijímáno nejen procesní teorií, ale také praxí nejvyšších soudních instancí, že absolutní zjištění existence či neexistence rozhodných skutečností je v důsledku omezených možností lidského poznání nemožné a prakticky dosažitelný je pouze vysoký stupeň pravděpodobnosti určitých skutečností.“³¹

Z těchto důvodů je tedy nezbytné pracovat s kategorií pravděpodobnosti. Přitom je třeba vycházet z toho, že pravda a pravděpodobnost nejsou protiklady, ale že pravděpodobnost je určitým stupněm pravdy. Dle Tichého tak platí, že „Důkaz je třeba chápat jako důkaz pravděpodobnosti, rozsudek jako úsudek či soud pravděpodobnostní.“³²

S těmito závěry se ztotožnil i sám Ústavní soud v předmětném nálezu, a to konkrétně v bodu 30. Zde se dočteme: „je tedy nutno reflektovat, že žádné skutkové okolnosti, které již odezněly, nelze následně, ex post, prokázat s absolutní jistotou. Vždy půjde o otázku určité míry pravděpodobnosti. Absolutní jistota je tedy důkazní standard, který není možno v soudním řízení aplikovat, neboť by při tom důkazní břemeno prakticky nebylo možno unést.“ Macur jakožto zastávce subjektivní teorie míry důkazu uznával, že výsledné zjištění skutkového stavu soudem v konkrétním rozhodnutí, není jen výrazem subjektivního přesvědčení soudce, ale je současně objektivizací společenského poznání.³³

²⁹ PETSCHKE, Georg, STAGEL, Friedrich. *Der österreichische Zivilprozeß*. 1. vydání. Wien: Manz, 1963, s. 220.

³⁰ HOLZHAMMER, Richard. *Österreichisches Zivilprozessrecht*. 2. vydání. Wien: Springer-Verlag New York, 1976, s. 235.

³¹ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 134.

³² TICHÝ, Luboš. Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazu (skica o možné změně paradigmatu v NOZ). *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 32.

³³ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 148.

Kde je tedy ona pravděpodobnostní hranice, resp. míra důkazu, kdy již český soud může považovat zjištění určitého skutkového stavu za pravdivé?

V druhé polovině 20. století byla zdůrazňována úloha soudce, aby dosáhl přesvědčení o pravdě, což podle ustálené rakouské judikatury znamenalo, že postačil vysoký stupeň pravděpodobnosti, který lze na základě životní zkušenosti považovat za rovnocenný jistotě. Soudce by se měl spokojit s takovým stupněm pravděpodobnosti, z něhož se vychází v praktickém životě a který přikazuje, aby se pomlčelo o pochybnostech, které nemohou být zcela vyloučeny. Nelze brát při dokazování v úvahu každou možnost opaku tvrzených skutečností, ale postačí objasnit skutkový stav s takovým vysokým stupněm pravděpodobnosti, kdy by žádný rozumný člověk, který má přehled o životních vztazích, o pravdivosti určitých skutečností nepochyboval.³⁴

Česká procesualistika a soudní praxe na toto východisko navázala nejen pro účely civilního procesu a onu pravděpodobnostní hranici postavila na vysokém stupni pravděpodobnosti na hranici jistoty, tzv. praktická jistota.³⁵ Ta vzniká při zcela vyčerpávajícím a pečlivém využití dostupných prostředků poznání. Sám jsem přesvědčen o tom, že jen tato míra důkazu nám obecně umožňuje zajistit spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů stran.

Tuto obecnou míru důkazu uplatňovanou v České republice pro všechna meritorní soudní rozhodnutí a velkou část rozhodnutí nemeritorních je však nutné ze zákona dovodit výkladem. Argument pro tuto obecnou míru důkazu lze najít v § 6 o.s.ř., neboť dle tohoto ustanovení má soud postupovat předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny.

Pojem spolehlivosti je pak dle mého názoru nutno vyložit i v návaznosti na jeho širší uplatnění v běžném životě a je nutné jej vykládat přímo tak, že spolehlivost systému znamená, že daný systém plní tuto funkci na hranici jistoty. V souvislosti s civilním

³⁴ FASCHING, Hans. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen - svazek III*. 1. vydání. Wien: Manz, 1966, § 226 a násl., § 272, citováno dle MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, s. 116.

³⁵ Viz HROMADA, Miroslav. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 461 - 462 (§ 132 občanského soudního řádu), DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav (ed). *Občanský soudní řád I: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1033 (§ 153 občanského soudního řádu), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2012, sp. zn. 22 Cdo 3033/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2014, sp. zn. 28 Cdo 3459/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2014, sp. zn. 21 Cdo 2682/2013, náleží Ústavního soudu ze dne 29. června 2004, sp. zn. III. ÚS 569/03, náleží Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2015, sp. zn. I. ÚS 3253/13, bod 29, usnesení Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2013, sp. zn. II. ÚS 2137/13, bod 11, usnesení Ústavního soudu ze dne 10. února 2015, sp. zn. II. ÚS 3765/14, bod 7 a další.

procesem musím konstatovat, že základní funkcí civilního procesu je zjištění všech rozhodných skutečností potřebných pro vydání konkrétního rozhodnutí. Dle Macura pak platí, že „*mají-li být tyto skutečnosti spolehlivě zjištěny, musí být pravdivě poznány, což znamená, že soud musí nabýt vnitřní přesvědčení o jejich pravděpodobnosti na hranici jistoty.*“³⁶

Nyní je ode mě vhodné říct, co zkoumáním této otázky vlastně sleduji. Jednoduchou úvahu. Jestli je základním účelem civilního procesu poskytnout spravedlivou ochranu soukromých práv a oprávněných zájmů stran, což je účel stanovený zákonem, pak to téměř ve všech případech vyžaduje zjištění skutečného skutkového stavu věci tak, jak v reálném světě opravdu existuje. Za takovéto situace se jeví jako nežádoucí, aby soud svým rozhodnutím snížil míru důkazu z požadavku praktické jistoty na požadavek „*vysoké míry pravděpodobnosti*“, neboť tím narušil tuto spravedlivou rovnováhu.

Na závěr této části si ještě pro upřesnění shrňme, kdy je tedy podle naší koncepce podán důkaz. Svoboda správně vystihuje, že česká koncepce volného hodnocení důkazů je postavena na dvou předpokladech, a to subjektivním a objektivním. Subjektivním předpokladem je plné vnitřní přesvědčení soudce o tom, že se skutek odehrál tak, jak vyplývá z provedených důkazů (projev subjektivní teorie míry důkazu) a objektivním předpokladem je ona praktická jistota o tom, že se skutek odehrál konkrétním způsobem (obecný požadavek míry důkazu). Soudce tedy musí nabýt plného vnitřního přesvědčení o tom, že v daném případě bylo dosaženo důkazního standardu praktické jistoty. I podle Svobody oba tyto předpoklady vyplývají z o.s.ř., subjektivní prvek z ustanovení § 132 a objektivní prvek zejména z ustanovení § 6.³⁷

2.3. Zásada volného hodnocení důkazů v kontextu vnitřního přesvědčení soudce

Uvědomme si, že soudce získává skutkové poznatky většinou nepřimo, pomocí procesního dokazování, a to z provedených důkazních prostředků označených stranami. Jedná se o projev zásady projednací (§ 120 o.s.ř.). Projednací či vyšetřovací zásada (ta se uplatňuje zejména v nesporném civilním řízení) tedy odpovídá na otázku, které důkazní prostředky má soudce provést, resp. jak se má o nich dozvědět. Zatímco dvojice pojmů

³⁶ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 170 - 171.

³⁷ SVOBODA, Karel. *Dokazování...*, s. 42 - 43.

jako je volné hodnocení důkazů a legální teorie důkazní odpovídá na otázku, jakou váhu či hodnotu mohou pro poznání skutkového stavu důkazní prostředky mít neboli jak má soudce provedené důkazy hodnotit. Volné hodnocení důkazů je tedy zprostředkované poznávání skutečností, které je založené na uznání individuality věci a dějů a na respektu ke schopnostem a úsudku soudce.³⁸

Na tomto principu je založeno i české civilní sporné řízení, kdy ustanovení § 132 o.s.ř. stanoví, že „*důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti, přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo včetně toho, co uvedli účastníci.*“ S tím souvisí i demonstrativní výčet použitelných důkazních prostředků, neboť za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit skutkový stav věci (§ 125 o.s.ř.).

Volné hodnocení důkazů není libovůle, okolnosti a úvahy, které jsou pro přesvědčení soudce rozhodující, musí být uvedeny v odůvodnění jeho rozhodnutí (§ 157 odst. 2 o.s.ř.), jinak by takové rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné pro nedostatek důvodů. Tímto je myslím kladen relativně vysoký požadavek kvality odůvodnění soudcovi úvahy při hodnocení důkazů a je to určitou zárukou, že soudce namísto volného hodnocení důkazů neužije pouze volné uvážení. V souvislosti se zavedením volného hodnocení důkazů byl také kladen větší důraz na charakterové vlastnosti soudce, aby bylo sníženo nebezpečí, že volné hodnocení důkazů bude znehodnoceno lehkomyšlností, náladovými rozmary, předsudky nebo pocitem vševědoucnosti.³⁹

Volné hodnocení důkazů svou povahou vylučuje možnost podrobné právní úpravy, která by mohla vést k omezení volnosti a svobodě soudce při hodnocení důkazů. Soudce je při volném hodnocení důkazů povinen respektovat pouze pravidla logického myšlení, přírodní zákony, popřípadě také tzv. zkušenostní věty⁴⁰, není-li jejich použití v konkrétním řízení zpochybněno výsledným dokazováním.

S vymezením pojmu volné hodnocení důkazů je třeba mít také na zřeteli, že pokud zákon či judikatura soudů snižuje míru důkazu, tak tím v podstatě snižuje pomyslnou laťku, která stačí soudci k tomu, aby nabyl své plné vnitřní přesvědčení o tom, že požadované míry důkazu bylo dosaženo.

³⁸ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 76 - 77.

³⁹ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 114.

⁴⁰ Jedná se o obecné zkušenostní poznatky jako například že tonoucí člověk volá o pomoc.

2.4. Specifika dokazování znaleckými posudky

Znalecké posudky jsou v současné době velmi významným důkazním prostředkem pro zjišťování skutkového stavu věci, zejména pak právě při prokazování právního jednání učiněného v duševní poruše. K otázce nezbytnosti zpracování znaleckého posudku v tomto řízení se vyjádřil opakovaně i sám Nejvyšší soud. Jeho případná absence zpravidla způsobuje deficit ve skutkových zjištěních.⁴¹

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 15. února 2012, sp. zn. 30 Cdo 1560/2011, vyložil a odůvodnil právní názor, že pokud výčet okolností tvořících skutkový nálezný pro nedostatek popisu informací nevytváří skutkovou oporu v konkrétně přijatém posudku, neboť přijatý posudek duševní poruchu jednající osoby spíše předpokládá⁴², než zjišťuje, nelze na podkladě takového znaleckého posudku přistoupit k aplikaci § 38 odst. 2 obč. zák..

Nejvyšší soud také opakovaně zaujímá právní názor, že v tomto případě je povinností soudu umožnit znalcům (psychiatrům, psychologům), aby konfrontovali výsledky svého odborného vyšetření s ostatními výsledky dokazování a aby až na základě této konfrontace činili své závěry. K tomuto účelu je soud povinen zajistit úplná a spolehlivá zjištění o osobních poměrech vyšetřované osoby, přičemž nedostatek takových skutkových zjištění nelze nahradit posudkem znalců. Zvláště zdůrazňuje požadavek zjištění údajů o tom, jak se vyšetřovaný chová v každodenním životě, jak se stará o potřeby své a své rodiny, jak hospodaří s finančními prostředky, jak se případně projevuje na svém pracovišti či jak se chová v různých životních situacích.

Tomuto požadavku tedy neodpovídá takový postup, při němž k ustanovení znalce a k vyžádání si znaleckého posudku dochází už na samém počátku řízení, tedy ještě před opatřením ostatních podkladů nezbytných pro vydání rozhodnutí. Řečeno jinými slovy, má-li se znalec odpovědně vyjádřit o zdravotním stavu vyšetřovaného, musí mít o všem náležitě zjištěn skutkový stav věci, aby při podání posudku mohl přihlédnout ke všem skutečnostem, které vyšly v řízení najevo. Jen tak může mít znalec dostatečně široký a spolehlivý skutkový základ pro znalecké posouzení.⁴³

⁴¹ Jedním z nedávných případů, kdy Nejvyšší soud zrušil rozsudek krajského soudu z důvodu absence znaleckého posudku, byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. listopadu 2013, sp. zn. 30 Cdo 3227/2013.

⁴² Například z důvodu, že není konkrétně a logicky spjat se skutkovým nálezem.

⁴³ Srv. rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 27. prosince 1975, sp. zn. 3 Cz 106/75, publikovaný pod č. R 14/1977 civ. a dále rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/76, publikovaný pod č. R 3/1979 civ.

V odborné literatuře bylo také zdůrazněno, že při posuzování způsobilosti již zemřelých osob k jednotlivému právnímu aktu je znalecova role podstatně snížena. Znalec se v takovém případě nemůže spolehnout na výtěžek vlastní verbální explorace posuzovaného, ale vychází pouze ze spisového materiálu. Byl také zaujat a odůvodněn názor, že při znaleckém zkoumání se má vycházet jen z některých svědeckých výpovědí. Nejlépe z těch, jimž soudce uvěřil a o jejichž znalecké zhodnocení požádal, jinak by se měl zaměřit spíše na zdravotnické nálezy a zejména na záznamy z doby nejbližší posuzovanému právnímu jednání.⁴⁴

Znalecký posudek může být do řízení vnesen dvěma způsoby. Jednak jej může předložit sám účastník (za splnění náležitostí § 127a o.s.ř.), nebo uloží povinnost zpracovat znalecký posudek znalci soud.

Znalci je třeba položit otázky, které má v rámci znaleckého posudku zodpovědět. Primárně je znalec tázán na to, zda a jakou konkrétní duševní poruchou nebo jiným postižením duševních schopností posuzovaný trpí, zda a v jaké míře je orientován v osobách, čase, místě, v jaké míře jsou zachovány rozpoznávací a ovládací schopnosti⁴⁵ či jak může posuzovaný ohrozit sebe nebo své okolí. Znalec je tedy dotazován, zda a jak se zjištěná porucha nebo jiné postižení projevuje v jeho jednání, osobním životě, rodině, společnosti či při výkonu práce. Zjišťuje se zejména to, jak je posuzovaný schopen v těchto oblastech života posoudit význam, smysl, účel a dopad svého jednání a vlastní vůlí je ovládat.⁴⁶ Dále je nutné zjistit, zda si duševní poruchu způsobil svým zaviněním či nikoliv (§ 24 o. z.) a jak se tato porucha v čase projevuje a vyvíjí, neboť je nutné zohlednit dle současné nauky i judikatury tzv. lucidní okamžiky⁴⁷.

Tyto otázky směřují pouze na skutková zjištění. Nelze klást dotazy tak, aby znalec vyjadřoval své právní závěry.⁴⁸ Obsahem znaleckého posudku musí být znalecký nález, ten zahrnuje popis zkoumaných jevů a souhrn skutečností, k nimž znalec přihlížel. Dále

⁴⁴ BRICHČÍN, Slavoj. Soudně psychiatrická expertíza z pohledu znalecké praxe. *Bulletin advokacie*, 1998, roč. 8, č. 4, s. 23 - 28.

⁴⁵ Viz kapitola 3.1. a poznámky tam uvedené.

⁴⁶ CHARVÁT, Pavel. In HAVLÍČEK, Karel (ed.). *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 1. 2015. Kniha III, Zvláštní řízení soudní*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2015, s. 131 (§ 38 zákona o zvláštních řízeních soudních).

⁴⁷ Lucidní okamžik neboli světlý okamžik je jasné, bdělé mezidobí, kdy i navzdory přítomnosti duševní poruchy, je v daném okamžiku zachována jak rozpoznávací, tak ovládací schopnost. Blíže k MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr (ed.). *Občanský zákoník: velký komentář § 419 - 654- 3. svazek*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 742 (§ 581 občanského zákoníku).

⁴⁸ Blíže k ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012, s. 154, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. 22 Cdo 2546/2007 či nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

musí být zodpovězeny soudem položené otázky, tedy samotný posudek a nezbytnou součástí musí být také znalecká doložka.⁴⁹

Znalecký posudek soudce hodnotí v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, což znamená, že znalecký posudek nemá vyšší důkazní sílu než jiné důkazní prostředky.⁵⁰ Z tohoto důvodu není vyloučeno, aby se soudce v konečném hodnocení důkazů od znaleckého posudku odůvodněně odchýlil. Zvláštnost znaleckého dokazování ale soudci neumožňuje, aby ve svém hodnocení volně hodnotil věcnou správnost odborných závěrů obsažených v posudku.⁵¹

Hodnocení znaleckého posudku spočívá v posouzení, zda jsou jeho závěry náležitě odůvodněny, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení (netrpí rozpory), zda znalec zodpověděl položené otázky a zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů.⁵²

V případě pochybností o správnosti znaleckého posudku, je-li nejasný nebo neúplný, soudce požádá znalce o vysvětlení. V závažnějších pochybnostech (např. neobjasnění všech skutečností potřebných k rozhodnutí ve věci, k nimž je třeba odborných znalostí či vzájemně si odporující znalecké posudky) nechá soudce znalecký posudek přezkoumat jiným znalcem, nebo ve výjimečných a zvláště odůvodněných případech, státním orgánem, vědeckým ústavem, vysokou školou, nebo institucí specializovanou na znaleckou činnost (§ 127 odst. 3 o.s.ř.).

⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 293.

⁵⁰ Srv. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2014, sp. zn. 22 Cdo 1160/2013.

⁵¹ Srv. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2011, sp. zn. 22 Cdo 1561/2010 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2013, sp. zn. 30 Cdo 718/2013.

⁵² Srv. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2016, sp. zn. 22 Cdo 5137/2015.

3. Význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z. a důkazní standard vyžadovaný pro možnost jejich aplikace do vydání předmětného nálezu

3.1. Význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z.

V soukromém právu tradičně rozlišujeme pojmové znaky a náležitosti právního jednání.⁵³ Zatímco pojmové znaky jsou samotným předpokladem jeho vzniku, náležitosti právního jednání jsou nezbytné k tomu, aby bylo právní jednání bezvadné (zásadně i platné) a mohlo vyvolávat zamýšlené právní následky. Pojmovými znaky právního jednání jsou a) projev vůle jednajícího, b) zaměření vůle na vznik, změnu, zánik práv a povinností a c) uznání takového projevu vůle právním řádem. Jsou-li naplněny tyto pojmové znaky, právní jednání vzniká a stává se existujícím. Naopak absence některého z pojmových znaků působí, že dané „jednání“ vzbuzuje pouze zdání právního jednání. Ve skutečnosti právním jednáním vůbec není a jedná se o právní jednání zdánlivé (nicotné).⁵⁴

Pro platnost právního jednání se pak vyžaduje splnění náležitostí právního jednání, a to náležitosti subjektu (svéprávnost), náležitosti projevu (forma), náležitosti vůle (absence omylu, svoboda) a náležitosti předmětu (dovolenost a možnost).⁵⁵

Duševní porucha, která činí osobu neschopnou právně jednat, je takový stav mysli, který nadměru omezuje svobodnou tvorbu vůle, resp. schopnost rozpoznávací (způsobilst dohlédnout následky svého jednání) a schopnost určovací (schopnost ovládnout své jednání), tedy nikoliv každá duševní porucha.⁵⁶ Mezi duševní poruchou a právním jednáním v ní učiněným musí být příčinná souvislost.

Lze souhlasit s Melzerem, že významem těchto ustanovení, resp. § 581 věty druhé, není jen chránit zájem této určité osoby, jež nemůže projevit právně relevantní vůli, nýbrž chránit i veřejný pořádek. Z tohoto důvodu Melzer dovozuje jako následek

⁵³ Samotný pojem právního jednání současný o. z. vědomě nedefinuje a jeho vymezení je tak ponecháno právní vědě a judikatuře.

⁵⁴ HANDLAR, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1941, 1943 (§ 545 občanského zákoníku).

⁵⁵ HULMÁK, Milan. *Právní jednání podle nového občanského zákoníku a jeho vady* [online]. finance.idnes.cz, 13. září 2012 [cit. 4. listopadu 2016]. Dostupné na <http://finance.idnes.cz/pravni-jednani-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-a-jeho-vady-p4s-/pravo.aspx?c=A120912_114003_pravo_vr>.

⁵⁶ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr (ed). *Občanský zákoník: velký komentář § 419 - 654- 3. svazek*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 742 (§ 581 občanského zákoníku).

absolutní neplatnost tohoto právního jednání, ačkoliv si lze teoreticky představit i neplatnost relativní.⁵⁷ Předchozí judikatura taktéž spatřovala v takovém právním jednání absolutní neplatnost, ač bylo poukazováno, že toto řešení je teoreticky chybné.⁵⁸

Určitou praktickou nevýhodu tohoto přístupu však lze spatřovat v tom, že jelikož k důvodům absolutní neplatnosti je soudce povinen přihlížet z úřední povinnosti, musel by soudce u každé uzavřené smlouvy, jež by byla předmětem soudního řízení zkoumat i duševní stav smluvních stran v době uzavření této smlouvy, což je nejen prakticky nepředstavitelné, ale zároveň by to mohlo vést i k zásahu do základních lidských práv.

I z důvodu zachování právní jistoty se proto ztotožňuji s přístupem Nejvyššího soudu, který k této problematice zvolil. Konstatoval totiž, že „*K důvodům absolutní neplatnosti právního úkonu totiž soud přihlíží z úřední povinnosti, jen jsou-li z takového právního úkonu bez dalšího patrný. Jinak je zkoumá (může zkoumat) jen na základě konkrétních tvrzení (jako např. je-li tvrzeno, že podpis na smlouvě byl zfalšován nebo že ji uzavřela osoba jednající v duševní poruše apod.)*“.⁵⁹ Toto rozhodnutí by mělo být i dle Vrajíka nadále aplikovatelné.⁶⁰

Nelze však souhlasit s názorem, že duševní porucha musí být vždy poruchou přechodnou.⁶¹ Nevidím žádný důvod, proč by se osoba postižená trvalou duševní poruchou, pro kterou by nebyla omezena ve svéprávnosti, nemohla domáhat této ochrany. Odkážme snad jen na argument *a minore ad maius*, jinou odbornou literaturu a závěry judikatury Nejvyššího soudu.⁶²

Na závěr této kapitoly ještě považuji za důležité zdůraznit, že obě tato ustanovení dopadají nejen na zletilé fyzické osoby, resp. plně svéprávné, jak bývá v komentářích k občanským zákoníkům někdy chybně uváděno,⁶³ nýbrž i na osoby nezletilé částečně svéprávné, ač připouštím, že tato potřeba nastane spíše výjimečně. Vzhledem však

⁵⁷ Tamtéž, s. 741,743 (§ 581 občanského zákoníku).

⁵⁸ Viz BEZOUŠKA, Petr. In FIALA, Josef, KINDL, Milan (ed). *Občanský zákoník: komentář- 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 207 (§ 38 občanského zákoníku), jež vyslovil názor, že by se mělo správně jednat o zdánlivé právní jednání, neboť projevuje vůli osoba neschopná právně jednat.

⁵⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2011, sp. zn. 29 Cdo 1993/2010.

⁶⁰ VRAJÍK, Michal. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 1. vydání, Olomouc: Anag, 2014, s. 149 - 150.

⁶¹ DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2095 (§ 581 občanského zákoníku).

⁶² Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2013, sp. zn. 30 Cdo 1556/2013.

⁶³ Srv. DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2095 (§ 581 občanského zákoníku), dále ŠVESTKA, Jiří, ELIÁŠ, Karel. In ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník I § 1 - 459: komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 348 (§ 38 občanského zákoníku). Opačně BEZOUŠKA, Petr. In FIALA, Josef, KINDL, Milan (ed). *Občanský zákoník: komentář- 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 209 (§ 38 občanského zákoníku).

k tomu, že takový částečně svéprávný nezletilý je způsobilý k právnímu jednání co do povahy přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku (§ 31 o. z.), mám za to, že nelze v současné době částečně svéprávné pouštět zcela ze zřetele. Uvědomme si, že přechodnou duševní poruchu může způsobit například i jednorázový stav těžké opilosti, silná toxikace drogami, delirium vzniklé vysokou tělní teplotou, epileptický záchvat atp.⁶⁴

3.2. Důkazní standard vyžadovaný v judikatuře Nejvyššího soudu

Už jsme si řekli, v čem spočívá význam ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z. a jaké má jejich aplikace právní následky. Nyní se pokusím analýzou vybraných rozhodnutí Nejvyššího soudu a později i soudu Ústavního zjistit, jakou míru důkazu tyto soudy vyžadovaly právě v těch řízeních, kde se zvažovala možnost aplikace těchto ustanovení ještě předtím, než byl vydán nálezný Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13.

Předně se budeme zabývat rozsudkem Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 5. února 1971, sp. zn. 2 Cz 72/70, neboť od tohoto rozhodnutí se odvíjí používaný výraz „*bezpečného zjištění*“ jež má být důkazním standardem v tomto typu sporů. Dále mě bude zajímat například i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2012, sp. zn. 30 Cdo 1560/2011 a ze dne 30. května 2012, sp. zn. 30 Cdo 971/2012, a to z toho důvodu, že obě tato rozhodnutí považoval Ústavní soud za ukázkový případ protiústavně použitého důkazního standardu.

Z prvně označeného rozsudku se pravidelně cituje jeho právní věta v tomto znění: „*Neplatnost právního úkonu podle ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění o tom, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout.*“ Skutkový stav tohoto případu se pak odehrával na pozadí určení neplatnosti darovací smlouvy, přičemž rozsudkem soudu prvního stupně, proti němuž nepodal žádný z účastníků odvolání, bylo žalobě v celém rozsahu vyhověno. V odůvodnění rozsudku však bylo uvedeno, že darovací smlouva je neplatná podle ustanovení § 38 odst. 1 obč. zák..

Nejvyšší soud Československé socialistické republiky pak rozhodl o stížnosti pro porušení zákona podané proti tomuto rozsudku tak, že tímto rozsudkem byl porušen zákon. V odůvodnění svého rozhodnutí uvedl: „*Podle ustanovení § 6 a § 120 odst. 1 o.s.ř.*

⁶⁴ Viz ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vydání. Praha: Linde, 2013, s. 135.

musí soudy v řízení postupovat tak, aby byl co nejúčelněji a nejúplněji zjištěn skutečný stav věci. Soud prvního stupně však v projednávané věci takto nepostupoval a nezjistil všechny rozhodné skutečnosti, takže neměl dostatečné podklady pro učiněný závěr.“

V řízení totiž bylo zjištěno, že dárce nebyl rozhodnutím soudu zbaven způsobilosti k právním úkonům a ani nebyl v této způsobilosti omezen, takže právní úkon jím uzavřený nemohl být neplatný podle § 38 odst. 1 obč. zák.. V úvahu tak mohla přicházet pouze neplatnost právního úkonu podle ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák.. Pro posouzení toho, zda tomu tak bylo, nezjistil soud prvního stupně, který vycházel z jiného právního názoru, náležitě skutečný skutkový stav věci.

Toto rozhodnutí je z dnešního úhlu pohledu navíc zvláštní v tom, že v době, kdy bylo vydáno, tak o.s.ř. výslovně používal výraz skutečný stav věci, který má být zjištěn, co nejúplněji a nejúčelněji. Nedomnívám se však, že by se tento způsob formulace měl nějak fakticky významně lišit od dnešní formulace, která vyžaduje, aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny (§ 6 o.s.ř.), neboť v obou případech se snažíme o poznání pravdivého skutkového stavu věci tak, jak to je jenom prakticky možné. Z tohoto důvodu zastávám názor, že důkazní standard „bezpečného zjištění“ lze ztotožnit s důkazním standardem praktické jistoty.

V druhém citovaném rozsudku se žalobce domáhal určení neplatnosti smlouvy o zúžení společného jmění manželů uzavřené ve formě notářského zápisu. Okresní soud žalobu v plném rozsahu zamítl, zatímco krajský soud ji změnil tak, že žalobě vyhověl. Okresní soud při svém rozhodnutí vyšel ze dvou znaleckých posudků (druhý posudek byl posudkem revizním) doplněných výslechy znalců, ošetřujícího lékaře žalobce a notářky. Okresní soud považoval jednání žalobce za účelové, zatímco krajský soud v řízení pouze doplnil dokazování o výslech jednoho ze zpracovatelů revizního znaleckého posudku, a poté dospěl k závěru, že odvolání je důvodné.

Nejvyšší soud pak měl k postupu krajského soudu následující výhrady. Předně vyložil, že i když ve smyslu ustanovení § 213 odst. 1 o.s.ř. a ustálené judikatury soudů není odvolací soud vázán skutkovým stavem tak, jak jej zjistil soud prvního stupně, neznamená to, že od skutkových zjištění, která soud prvního stupně čerpal z výpovědi stran řízení a svědků, popř. jiných důkazů, se může odvolací soud odchýlit bez dalšího. Pokud má pochybnosti o věrohodnosti výpovědí stran a svědků, na nichž soud prvního stupně založil svá skutková zjištění, musí tyto důkazy opakovat (případě i doplnit), aby

si opatřil vlastní podklady pro posouzení jejich věrohodnosti (§ 213 odst. 2 - 5 o.s.ř.). Opačný postup by dle ustálené judikatury vedl k porušení práva na spravedlivý proces.⁶⁵

K tomu Nejvyšší soud poukázal na nedostatky znaleckých posudků. Prvnímu znaleckému posudku (tedy nikoliv tomu reviznímu) vytkl, že vychází spíše z předpokladu této duševní poruchy žalobce než z relevantního skutkového podkladu, z něž by bylo možno takový odborný závěr učinit. Argumentoval například tím, že si znalec nevyžádal celou zdravotní dokumentaci žalobce v písemné podobě, ale vycházel pouze z dokumentace ošetřujícího lékaře. Přičemž měl k dispozici zejména jeho znalecký posudek (který tento ošetřující lékař navíc vypracovával na žádost žalobce, který pro něj prováděl v předmětném období řemeslné práce) a ostatní informace získal z konzultací s ošetřujícím lékařem přes program Skype.

Nejvyšší soud tomuto znalci také vytkl, že k dotazu okresního soudu ohledně období let 1991 až 2007, kdy dle popsané zdravotní dokumentace ošetřujícího lékaře chybí jakékoliv vyšetření ohledně neurologických problémů žalobce, znalec uvedl: „V této době mám za to, že žalobce měl nadále neurologické problémy, řešil je však nikoliv u praktického lékaře, ale u lékaře odborného. Mám za to, že v té době byl jeho odborným lékařem MUDr. L, nevím přesně od kdy. Tento údaj jsem nezjišťoval. Dle sdělení žalobce měl neurologické problémy i v této době. Sporadicky docházel pro léky k doktoru L. Jaké přesné medikamenty mu byly naordinovány, v jakých dávkách, v jakém časovém období nevím. Tento údaj jsem nezjišťoval.“

Rovněž revizní znalecký posudek vycházel z informací čerpaných ze zpráv ošetřujícího lékaře a z prvního znaleckého posudku, přičemž výpověď notářky popisující okolnosti před (při) uzavírání předmětného právního úkonu, byla v posudku opomenuta. Závěr tohoto posudku dle Nejvyššího soudu neměl oporu v žádném skutkovém zjištění a vychází spíše (rovněž) z předpokladu. Uvedené posudky tak shledal jako logicky nepřesvědčivé a pro úroveň jejich zpracování se tak nemohly stát relevantním podkladem pro závěr učiněný krajským soudem.

V rozsudku pak nalezneme základní formuli, na kterou zaměřil svou pozornost Ústavní soud v předmětném nálezu sp. zn. I. ÚS 173/13. Předem konstatuji, že tato formule, resp. minimálně její první dva odstavce (ačkoliv Ústavní soud svou pozornost soustředil maximálně na použité výrazy v prvním odstavci) jsou obsaženy ve všech v této části práce analyzovaných rozhodnutích Nejvyššího soudu. Z tohoto důvodu se v dalších

⁶⁵ Blíže k nález Ústavního soudu ze dne 14. září 2007, sp. zn. I. ÚS 273/06.

rozhodnutích nebudu zabývat tím, zda tam tato formule byla nebo nebyla přítomna, ale bude mě zajímat, za jakých skutkových a právních okolností byla používána. Tato v recentní judikatuře Nejvyššího soudu v zásadě ustálená formule pak zní následovně:

„V rozsudku ze dne 6. srpna 2009, sp. zn. 30 Cdo 352/2008 Nejvyšší soud vyložil, že poněvadž neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout (srov. např. Sborník stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyšších soudů ČSSR, ČSR a SSR, IV., ročník 1970, str. 456), je vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které i přes důkazní verifikaci soudu ve smyslu § 132 o.s.ř. neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačný skutkový závěr, na nějž by bylo lze aplikovat ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák.“

Nejvyšší soud dále zdůraznil, že *„jakkoli esenciálním důkazním podkladem v řízení, v němž je posuzováno, zda předmětné právní jednání fyzické osoby bylo učiněno v duševní poruše či nikoliv, je znalecký posudek z příslušného oboru, nezabavuje to ještě soud povinnosti, aby se při hodnocení důkazů ve smyslu § 132 o.s.ř. zabýval úplností a přesvědčivostí zpracovaného posudku a tento důkazní prostředek – způsobem předvídaným v ustanovení § 132 o.s.ř. hodnotil s dalšími důkazními prostředky a s přihlédnutím ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Aby soud mohl znalecký posudek odpovědně hodnotit, nesmí se znalec omezit ve svém posudku na podání odborného závěru, nýbrž v jeho posudku musí mít soud možnost seznat, z kterých zjištění v posudku znalec vychází, jakou cestou k těmto zjištěním dospěl a na základě jakých úvah došel ke svému závěru (srov. např. Rc 47/55). Závěry znaleckého posudku přitom nelze bez dalšího přebírat, ale je třeba v případě potřeby je ověřovat i jinými důkazy, a to zejména tehdy, jestliže mohou být pochybnosti o správnosti závěrů znaleckého posudku.“*

Nejvyšší soud uzavřel, že s přihlédnutím k připomenuté judikatuře bylo nezbytné při zpracování posudků přihlédnout i k ostatním důkazním prostředkům, resp. k výslechům účastníků a svědků, a to proto, aby byl vytvořen dostatečný podklad pro následné znalecké zkoumání dané problematiky.

Obdobně v třetím výše citovaném rozsudku, kdy se žalobce domáhal určení neplatnosti darovací smlouvy uzavřené ve formě notářského zápisu s žalovaným, okresní soud zamítl žalobu žalobce, zatímco krajský soud tento rozsudek změnil tak, že určil, že žalobce je vlastníkem označené bytové jednotky. Krajský soud zopakoval dokazování

pouze znaleckým posudkem podaným znaleckým ústavem a výsledkem jednoho ze zpracovatelů tohoto posudku. Nejvyšší soud vytkl, že v posuzované věci je zřejmé, že krajský soud privilegoval dosah tohoto znaleckého posudku natolik, že nepovažoval za žádoucí se zákonu odpovídajícím způsobem vypořádat s tím, že nepřistoupil k zopakování těch důkazů, z nichž okresní soud vycházel při meritorním rozhodování.

Na rozdíl od krajského soudu považoval Nejvyšší soud předmětný znalecký posudek znaleckého ústavu za nepřesvědčivý, zčásti vnitřně rozporný, a to i ve vazbě na výsledky jeho zpracovatelů. Znalecký posudek totiž vycházel ze zdravotní dokumentace a zpráv lékařů o zdravotním stavu žalobce z období až po uzavření předmětné darovací smlouvy a zejména obsahoval rozporné formulace. K tomu výpověď žalobce v posudku hodnocena nebyla, a to ani v souvislosti s následným výsledkem jednoho ze zpracovatelů posudku a též ve vazbě na výpověď notářky jakožto svědkyně.

Posudek také neodkazoval na jakákoli (byť dílčí) skutková zjištění vztahující se k inkriminované době, přesto nakonec obsahoval zcela jednoznačný odborný závěr, v němž se ještě mísilo i jakési právní posouzení věci. Přičemž Nejvyšší soud připomenul, že znalecký posudek by měl být odborným podkladem⁶⁶ ve formě důkazu, který ve spojitosti s dalšími důkazy měl vést soud k tvorbě jeho závěru o tom, zda žalobce v inkriminovaný den při uzavírání označeného právního úkonu jednal v duševní poruše, či nikoli.⁶⁷

Zajímavý je také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 3614/2009, kde nejprve okresní soud vyhověl žalobě o určení vlastnického práva, přičemž hlavním důkazem byl znalecký posudek vypracovaný Psychiatrickou léčebnou v Brně ve znění jeho doplňku. Z tohoto posudku vyplynulo, že zůstavitelka v rozhodné době podpisu darovací smlouvy trpěla duševní chorobou, která vylučovala, aby jednala uváženě, jasně a uvědomila si dopad úkonů, které činí. Světlý okamžik byl vyloučen jako vysoce nepravděpodobný.

Odvolací soud rozsudek okresního soudu potvrdil a dodal, že považuje za správný postup, kdy znalecký posudek vychází ze zdravotní dokumentace zůstavitelky a že případný výslech ošetřujícího personálu, nemůže mít význam pro posouzení jejího duševního stavu, protože vnější projevy zůstavitelčiny choroby nemusely být laikovi při běžném kontaktu s ní dle znaleckého posudku zřejmé. Dovolatel svůj dovolací důvod

⁶⁶ Myšleno z hlediska odborného posouzení zdravotního stavu žalobce v době uzavírání předmětné převodní smlouvy.

⁶⁷ Viz také rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 3614/2009 a ze dne 19. května 2011, sp. zn. 30 Cdo 5226/2009.

postavil na tvrzení, že v předmětném řízení oba soudy nepovažovaly za právně relevantní, aby v rámci verifikace tvrzení dovolatele o tom, že zůstavitelka naopak byla způsobilá učinit takový právní úkon, byli vyslechnuti dovolatelem navržení svědci, kteří byli v častém kontaktu se zůstavitelkou. Nejvyšší soud tento dovolací důvod shledal důvodným, neboť „*apriorní důkazní redukce a favorizování znaleckého posudku je vadou, která může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.*“

V hodnocení znaleckého posudku učiněném jak okresním, tak krajským soudem shledal Nejvyšší soud pochybení i v případě rozsudku ze dne 21. prosince 2012, sp. zn. 30 Cdo 3061/2012. V tomto případě byl vypracován jeden znalecký posudek a na základě jeho závěrů oba soudy vyhověly stále žijící žalobkyni, že jí uzavřené kupní smlouvy jsou absolutně neplatné.

Znaleckému posudku bylo vytknuto, že v zásadě převzal odborné závěry z psychologických vyšetření zpracovaných na základě objednávky žalobkyně a nebylo zřejmé, zda si znalkyně vyžádala veškerou zdravotní dokumentaci žalobkyně, ač je takový postup notorií. K tomu z žádné předchozí lékařské zprávy nevyplýval ani žádný dílčí závěr, který by mohl zakládat úvahy o existenci duševní poruchy, pro kterou by žalobkyně nebyla schopna činit dlouhodobě (žádné) právní úkony. Oběma soudům pak bylo vytknuto, že zcela převzaly znalkyní učiněné závěry včetně jejího nepatřičného právního zhodnocení, aniž by důsledně zhodnotily obsah takto zpracovaného znaleckého posudku.

Vytknout nedostatky postupu při vypracovávání znaleckého posudku byl Nejvyšší soud nucen i v rozhodnutí ze dne 31. července 2013, sp. zn. 30 Cdo 1556/2013. Zde bylo předmětem řízení určení neplatnosti darovací smlouvy, kterou uzavřela již zemřelá žalovaná spolu se svojí snachou. Důvod pro zrušení rozsudku krajského soudu spočíval v tom, že tento soud ve svém rozhodnutí učinil zásadně významná skutková zjištění pro právní posouzení věci pouze z jednoho posudku,⁶⁸ který však ponechal zcela stranou zhodnocení výpovědí dříve vyslechnutých svědků, kteří se vyjadřovali k okolnostem, jež mohly mít právně relevantní význam. Závěry přijaté v tomto znaleckém posudku pak podle Nejvyššího soudu neměly oporu ve skutkovém nálezu, neboť ten se sestává z výčtu okolností, jež z věcného a logického hlediska nemohly při absenci zhodnocení učiněných výpovědí svědků tvořit nezpochybnitelný podklad pro jejich odborné posouzení.

⁶⁸ Ačkoli v rámci řízení před okresním soudem byly provedeny tři znalecké posudky a vyslechnuto několik svědků.

V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2013, sp. zn. 30 Cdo 718/2013, bylo dokonce shledáno takové pochybení okresního a krajského soudu, že zde chyběl relevantní skutkový základ, z něž by vyplývalo, že posuzovaná osoba byla v inkriminovaný den stížena duševní poruchou.

3.3. Důkazní standard vyžadovaný v judikatuře Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodoval tento typ sporů ve své judikatuře opakovaně. Zaměřím se zejména na usnesení ze dne 30. května 2013, sp. zn. II. ÚS 3492/12 a usnesení ze dne 13. května 2004, sp. zn. I. ÚS 157/02, a to z toho důvodu, že na tato rozhodnutí poukazuje sám Ústavní soud v předmětném nálezu.

K tomu jsem vybral usnesení ze dne 26. června 2012, sp. zn. I. ÚS 1354/1, neboť v rámci této ústavní stížnosti stěžovatel výslovně poukázal na soudní judikaturu a na právní teorii, podle níž *„neplatnost právního úkonu podle ust. § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout; je tedy vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či podle skutkových okolností, které i přes důkazní verifikaci neumožňují soudu činit v uvedeném směru zcela jednoznačný skutkový závěr.“*

Prvně citovaným usnesením byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná a Ústavní soud formuloval závěr, že *„neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. nezbytně předpokládá, aby bylo vždy bezpečně zjištěno, že jeho subjekt buď nedokáže posoudit následky svého právního úkonu, anebo tento právní úkon ovládnout, popř. obojí.“* Stěžovatelka své námitky směřovala zejména proti způsobu hodnocení důkazů obecnými soudy a z něj vyvozovaných skutkových i právních závěrů. Ústavní soud v tomto případě uzavřel, že neshledal žádné kvalifikované pochybení, jež by bylo způsobilé zapříčinit porušení stěžovatelkou namítaných práv.

V další ústavní stížnosti stěžovatelka především nesouhlasila s tím, že soudy obou stupňů (zejména soud odvolací) nevyhověly jejím návrhům na doplnění dokazování grafologickým znaleckým posudkem a lékařskou zprávou o hospitalizaci zůstavitelky, jimiž se snažila prokázat neplatnost napadené části závěti.

Ústavní soud odmítl ústavní stížnost opět jako zjevně neopodstatněnou a konstatoval, že okresní soud postupoval ve smyslu ustálené judikatury, která mu ukládala posoudit rukou psanou závět' jako projev vůle zůstavitelky. Dále konstatoval, že se soudy obou stupňů v obsáhlém řízení zabývaly i otázkou zdravotního stavu zůstavitelky. Z

výpovědi svědků (převážně navržených stěžovatelkou) bylo zjištěno, že zůstavitelka byla sice osoba svérázných životních názorů a postojů, která například nikdy nechodila k lékaři a zásadně se léčila bylinkami. Přes své vážné onemocnění však byla fakticky soběstačná a duševně zcela způsobilá k právním úkonům.

Jako zjevně neopodstatněná byla též odmítnuta i posledně citovaná ústavní stížnost. V tomto případě stěžovatel namítal, že obecné soudy učinily své závěry na základě svědeckých a listinných důkazů, které byly pro posouzení věci nedostatečné a že se nevypořádaly s rozpory mezi provedenými důkazy. Dále namítl, že se soudy opomenuly vypořádat s některými jeho důkazními návrhy, a především rozsáhle zpochybňoval závěry obecných soudů v samé podstatě věci.

V tomto případě měly obecné soudy podle přesvědčení Ústavního soudu dostatek podkladů a důkazů pro řádné posouzení věci a vynesení rozsudku. Za této situace pak konstatoval, že *„ústavnímu soudu nepřísluší jakkoliv zpochybňovat skutková zjištění obecných soudů, které jsou a musí být nejlépe informovány o okolnostech jedinečného případu či přehodnocovat dokazování, těmito soudy provedené a již vůbec ne měnit právní závěry, které jsou výrazem jejich nezávislého rozhodování. Lze jen znovu připomenout, že ústavními stížnostmi napadená rozhodnutí obecných soudů posuzuje Ústavní soud kritériem, jímž je ústavní pořádek a garantovaná základní práva a svobody, a nikoli perfekcionista přezkoumáním věci samé z pozice podústavního práva.“*

To vše za situace, kdy si Ústavní soud musel být vědom vzhledem k obsahu ústavní stížnosti existence oné formule, která byla za dvacet pět měsíců zhodnocena jako protiústavní. Dodám však, že až v rámci rozhodnutí, jež je předmětem této práce, musel Ústavní soud řešit poprvé přímou námitku stěžovatele, který zpochybňoval právní posouzení věci a kladl otázku, nakolik může či nemůže pouhá pravděpodobnost jakkoliv vysoká a blížící se jistotě odůvodnit aplikaci ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák..

3.4. Zhodnocení míry důkazu v judikatuře Nejvyššího a Ústavního soudu

Domnívám se, že v tuto chvíli už můžeme na základě výše provedené analýzy přejít k zodpovězení otázky, zda byl opravdu v judikatuře Nejvyššího soudu stanoven tak vysoký důkazní standard. Je nutné říct, že nikoliv. Předně bych rád poznamenal, že rozsudky Nejvyššího soudu (zejména ty od roku 2009) jsou často vzájemně provázané a v celkovém kontextu jednotné. Je to také mimo jiné proto, že tyto spory v poslední době

rozhodoval stále stejný senát, a to senát č. 30 ve složení předsedy senátu JUDr. Pavla Vrcha a soudců JUDr. Pavla Pavlíka a JUDr. Lubomíra Ptáčka, Ph.D.⁶⁹

Po analýze těchto rozhodnutí docházím k závěru, že předseda senátu Vrcha měl částečně pravdu, když argumentoval tak, že „*nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 173/13 navozuje u interpreta textu odůvodnění tohoto rozhodnutí zdání, že Nejvyšší soud postavil závěr o aplikaci § 38 odst. 2 obč. zák. pouze na stoprocentně zjištěném skutku.*

Tak tomu zajisté není, neboť citované slovní obraty byly do jisté míry vytrženy z kontextu a konkrétních výjimečných okolností jednotlivých soudních případů, v nichž se v drtivé většině řešila otázka neplatnosti právních úkonů učiněných osobami, které v době vzniku sporu již nežily. Nejvyšší soud opakovaně ve svých rozhodnutích připomínal, že nelze mechanicky přejímat odborné závěry znalců obsažených v jimi zpracovaných posudcích v daných sporech, ale že je zapotřebí způsobem předvídaným v § 132 o.s.ř. tyto posudky hodnotit i ve spojitosti s dalšími důkazními prostředky. A právě v této souvislosti bylo zdůrazňováno, že poněvadž neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout, je vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které i přes důkazní verifikaci soudu ve smyslu § 132 o.s.ř. neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačný skutkový závěr, na nějž by bylo lze aplikovat § 38 odst. 2 obč. zák..

Rozborem judikatury Nejvyššího soudu vztahující se k předmětné problematice lze ovšem vyvodit závěr, že dovolací soud přistupoval k vydávání kasačních rozhodnutí především v těch případech, kdy zaznamenal pochybení při aplikaci § 132 o.s.ř. z hlediska způsobu, jak odvolací soud k takovému výsledku v procesu důkazní verifikace dospěl, nikoliv snad v případech, kdy by sám hodnotil hodnocení důkazů odvolacím soudem.“⁷⁰

V této souvislosti je důležité si uvědomit, že musíme umět rozlišit stanovení důkazního standardu v dané věci, tedy formulace typu, že „*neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění*“ či „*závěr, podle něhož neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění*“ a postup při činění samotného závěru o dosažení tohoto důkazního standardu.⁷¹

⁶⁹ V rozhodnutích vydaných po vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13 bylo složení senátu obměněno, a to tak, že na místo JUDr. Lubomíra Ptáčka, Ph.D. rozhoduje Mgr. Vít Bičák.

⁷⁰ VRCHA, Pavel. Tzv. "důkazní standard" ve světle nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 173/13. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 10, s. 347 - 349.

⁷¹ Jak jsem již uvedl na začátku kapitoly 3.2., důkazní standard „bezpečného zjištění“ lze podle mého názoru ztotožnit s důkazním standardem praktické jistoty.

Tento postup je pak formulován tak, že „je vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které i přes důkazní verifikaci soudu ve smyslu § 132 o.s.ř. neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačný skutkový závěr, na nějž by bylo lze aplikovat § 38 odst. 2 obč. zák.“

První část této formulace nám potom říká, že pokud soudce činí závěr o jednání v duševní poruše po volném zhodnocení důkazů, nemůže jej činit na základě pravděpodobnosti. To znamená, že jeho vnitřní soudcovské přesvědčení musí být plné („stoprocentní“) a nikoliv pravděpodobné, což je v souladu s naší doktrínou.

Druhá část formulace nám jinými slovy říká, že když je zjištěn skutkový stav věci tak nedostatečným způsobem,⁷² že není rozumně možné, aby byl soudce schopen na základě takto nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci dosáhnout přes volné zhodnocení důkazů plného vnitřního přesvědčení o přítomnosti relevantní duševní poruchy v souladu s požadovaným důkazním standardem „bezpečného zjištění“, tak nelze aplikovat na tento nedostatečně zjištěný skutkový stav § 38 odst. 2 obč. zák..

Při zkoumání rozhodnutí Ústavního soudu vydaných do vydání předmětného nálezu dospívám k závěru, že ačkoliv se Ústavní soud dosud ve své judikatuře nezabýval otázkou, jež v tomto případě vznesl stěžovatel, v zásadě však již dříve aproboval důkazní standard „bezpečného zjištění“. Z tohoto důvodu se domnívám, že se Ústavní soud vydáním předmětného nálezu odchýlil od své vlastní dosavadní judikatury.

⁷² K tomu může dojít například v případech, kdy znalecké posudky jsou neúplné, nelogické (vnitřně rozporné), nesrozumitelné, nekonfrontované s výpověďmi dalších svědků (izolované), případně zcela absentující, ačkoliv jejich absence není rozumně odůvodněná.

4. Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13

Skutkový stav tohoto případu se odehrával na trochu netypickém pozadí, neboť se nejednalo o žalobu na určení platnosti uzavřené převodní smlouvy či závěti, ale jednalo se o spor vplynuvší z podepsané směnky. Stěžovatel se dvakrát podepsal na směnku, a to jednou jako jednatel společnosti a jednou jako fyzická osoba v pozici směnečného rukojmího. Směnka tak sloužila jako zajištění úvěru poskytnutého společnosti, jejímž byl stěžovatel majitelem a jednatelem. Směnečný platební rozkaz, který pak byl vůči stěžovateli vydán Městským soudem v Praze zněl na částku 6 139 997, 91 Kč. Stěžejní námitkou stěžovatele bylo, že toto právní jednání učinil v duševní poruše, která jej k němu činila neschopným.

K této otázce si tento krajský soud nechal vypracovat znalecký posudek a následně i posudek revizní. Zjistil, že stěžovatel již v době podpisu směnky trpěl dlouhodobým somatickým onemocněním v podobě Wilsonovy choroby a že projevy této nemoci nemusí být pro laika postřehnutelné. Tato nemoc se u stěžovatele projevovala zhoršenou pamětí a soudností. Dále bylo zjištěno, že vývoj této nemoci v průběhu doby kolísá.

Znalecké posudky však dle názoru krajského soudu stály pouze na předpokladu, že stěžovatel i v době podpisu směnky skutečně trpěl psychickými potížemi vyvolanými jeho onemocněním, a to jednak z toho důvodu, že tyto posudky měly vycházet zejména z tvrzení samotného stěžovatele, že si na podpis směnky nepamatuje a také proto, že neexistovalo ani žádné psychiatrické vyšetření z rozhodné doby.

Podle krajského soudu i s přihlédnutím k výsledku dalších svědků proto bylo možné, že schopnost stěžovatele posoudit následky svého jednání při podpisu směnky omezena nebyla. V tomto kontextu se krajský soud opřel o ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, podle které je pro aplikaci ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák. třeba „*bezpečného zjištění*“ o tom, že stěžovatel při podpisu směnky nedokázal posoudit následky svého jednání.⁷³

Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel odvolání, o kterém rozhodl Vrchní soud v Praze tak, že napadený rozsudek potvrdil. Vrchní soud vyšel ze skutkových zjištění soudu krajského a ze zopakovaného dokazování znaleckými posudky vyvodil totožné skutkové závěry. Nadto poznamenal, že směnečná listina je v porovnání s obecnými

⁷³ Více viz rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 2. listopadu 2010, č. j. 23 Cm 153/2008-110.

listinami, jakými jsou například běžné smlouvy, velmi netypická. Tento důvod spočívá v tom, že podpisy rukojmích jsou uvedeny napříč při levém okraji líce směnky. Podle vrchního soudu tak byla vyloučena možnost automatického jednání ve stavu nepřičetnosti.

K tomu vyšel i ze skutečnosti, že úvěry jsou poskytovány na základě žádosti budoucího dlužníka. Neotevírají se tedy bez předchozího projednání podmínek a schválení příslušnými orgány banky. I v tomto případě vyjednávání proběhlo a stěžovatel tak musel být schopen podle názoru vrchního soudu poskytnutí úvěru racionálně projednat. Závěrečný podpis směnky tak byl už jen vyvrcholením předchozích jednání a nejednalo se o nárazovou a nečekanou událost.

Vrchní soud nakonec s ohledem na průběh dokazování dospěl k přesvědčení, že se stěžovatelův stav měnil a že měl také různě dlouhá období, kdy jeho počínání chorobou ovlivněno nebylo. Na základě těchto zjištění pak dle vrchního soudu nebylo možno učinit *„jednoznačný závěr, že v době podpisu směnky byl skutečně žalovaný ve stavu, kdy by nebyl schopen rozpoznat význam a důsledky svého jednání“* jak doslovně cituje Ústavní soud.⁷⁴

Nejvyšší soud neshledal následné dovolání stěžovatele jako přípustné, proto jej odmítl. Stěžovatel dle Nejvyššího soudu zpochybňoval pouze skutkové závěry vrchního soudu a jako taková skutková zpochybnění dle ustálené judikatury nemohou přípustnost dovolání spočívající v posouzení otázky zásadního právního významu založit.⁷⁵

Ústavní soud pak v tomto nálezu došel k závěru, že k porušení práva stěžovatele na ochranu majetku podle čl. 11 a práva na rovnost v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny, došlo již tím, že obecné soudy hodnotily provedené důkazy prizmatem nadměrně vysokého důkazního standardu *„zcela jednoznačného skutkového závěru“* a *„bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“*. Takovýto důkazní standard narušuje spravedlivou rovnováhu mezi ochranou osob jednajících v duševní poruše a ochranou dobré víry a právní jistoty na straně spolukontrahentů.

Ústavní soud následně dospěl k závěru, že spravedlivá rovnováha mezi soupeřícími zájmy bude nejlépe dosažena stanovením *„vysoké míry pravděpodobnosti“* prokázání, že svéprávná osoba jednala v duševní poruše, která ji v daný moment činila neschopnou právně jednat.

⁷⁴ Více viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. března 2011, č. j. 5 Cmo 34/2011-139.

⁷⁵ Více viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2012, č. j. 29 Cdo 3058/2011-165.

5. Problematické aspekty argumentace Ústavního soudu

5.1. Základní chybné východisko a anglosaská doktrína

Jak už jsem uvedl výše, argumentace Ústavního soudu v nálezu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I ÚS 173/13, stojí na základním chybném východisku spočívajícím v tom, že Nejvyšším soudem běžně užívaná formule stanovuje „*stoprocentní důkazní standard*“ používaný v tomto typu sporů.⁷⁶

Za zásadní nedostatek argumentace považují úplné opomenutí dosavadního vývoje procesní nauky a soudní praxe k otázce důkazního standardu a konstatování, že „*české civilní procesní právo žádnou obecnou míru požadované pravděpodobnosti pro unesení důkazního břemene nezná.*“⁷⁷ Ústavní soud k tomu odkázal pouze na § 153 odst. 1 a § 132 o.s.ř. bez bližší argumentace. Tomuto závěru odporuji, neboť české civilní procesní právo používá jako obecnou míru požadované pravděpodobnosti pro unesení důkazního břemene tzv. praktickou jistotu, tedy vysokou míru pravděpodobnosti na hranici jistoty.

Jedním z kritiků tohoto nálezu byl i Dvořák, který dokonce vyjádřil názor, že Ústavní soud tyto své závěry učinil na základě anglosaské doktríny.⁷⁸ S tímto názorem však nesouhlasím. Jako anglosaská doktrína se totiž označuje základní princip charakteristický pro míru důkazu v anglosaském civilním procesu. Konkrétně se jedná o princip převažující pravděpodobnosti (*balance of probabilities*).⁷⁹ Tento princip vyjadřuje, že k prokázání existence sporné skutečnosti je obecně uznávána za dostačující pravděpodobnost převyšující 50%, přičemž výše této převahy dále nehraje roli.⁸⁰ Jen výjimečně se lze setkat s požadavkem vyšším.⁸¹ V neposlední řadě je nutné dodat, že anglosaský systém je převážně založen na objektivní teorii míry důkazu.

Macur v této souvislosti zdůraznil, že soudce musí být plně vnitřně přesvědčen i v těch právních rádech, kde se uplatňuje nižší míra důkazu, než je praktická jistota, neboť

⁷⁶ Viz body 19 a 21 citovaného nálezu.

⁷⁷ Viz bod 28 citovaného nálezu.

⁷⁸ COUFALÍK, Petr. *Workshop: Aktuální otázky dokazování v civilním soudním řízení* [online]. Bulletin-advokacie.cz, 30. červenec 2015 [cit. 14. října 2015]. Dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/workshop-aktualni-otazky-dokazovani-v-civilnim-soudnim-rizeni>.

⁷⁹ ELLIOTT, Catherine, QUINN, Frances. *English legal system*. 12. vydání. Harlow: Pearson, 2011, s. 513.

⁸⁰ SCHWEIZER, Mark. The civil standard of proof – what is it, actually? *Max Planck Institute for Research on Collective Goods*, 2013. č.12. s. 1 - 6.

⁸¹ SIME, Stuart, FRENCH, Derek (ed) a kol. *Blackstone's civil practice 2009*. 9. vydání. New York: Oxford University Press, 2008, s. 644 - 645.

jinak by jeho postup neodpovídal požadované úrovni soudcovské profese.⁸² Je tedy nesprávné myslet si, že subjektivní teorie míry důkazu je vždy spojena jenom s principem vysoké pravděpodobnosti na hranici jistoty, kdežto objektivní teorie míry důkazu je vždy spojena jenom s principem převažující pravděpodobnosti.⁸³

Anglosaský systém je dále charakteristický i tím, že v něm má nesrovnatelně významnější roli přípravné řízení. Strany totiž mají již v přípravném řízení vysvětlovací povinnost k tomu, aby si navzájem objasnily rozhodné skutečnosti s cílem odstranit jakýkoli informační deficit jedné nebo druhé strany.⁸⁴

V anglosaském systému je dokonce odstraněna potřeba rozhodovat na základě zvláštních pravidel o důkazním břemenu za stavu *non liquet*. Stav *non liquet* v tomto případě znamená, že pravděpodobnost skutkových tvrzení účastníků je 50% na 50%, a je považován za ojedinelý. Kdyby k takové situaci přeci jenom došlo, pak platí, že soud vyhoví žalobě, prokáže-li žalobce alespoň 50 % pravděpodobnost svých skutkových tvrzení.⁸⁵

Názor, že Ústavní soud své závěry učinil na základě anglosaské doktríny, považuji za mylný ze dvou důvodů. Jednak v bodu 33 předmětného nálezu Ústavní soud srovnává přísnost českého „*standardu*“ se státy *common law*, kde je, jak již bylo uvedeno, zásadně aplikován v civilních věcech důkazní standard převažující pravděpodobnosti. Ústavní soud v tomto bodu totiž uznal, že „*tento nízký důkazní standard je kontinentálnímu právnímu systému cizí, a proto nelze ani v nyní posuzované věci tomuto rozdílu přikládat zásadní význam.*“

Vzhledem k obsahu nálezu jsem dále nenabyl dojmu, že by Ústavní soud chtěl stavět soudce do pozice jakéhosi „*rozhodčího*“, který zkoumá, na čí straně je dána vyšší míra pravděpodobnosti pravdivosti tvrzení. Argumentace Ústavního soudu působí spíše tak, že se vychází i nadále z předem jasně daného důkazního břemene a povinnosti jeho nositele prokázat naplnění předpokladů právní normy, které se dovolává, ovšem jen namísto praktické jistoty s použitím standardu „*vysoké míry pravděpodobnosti*“. Nedomnívám se také, že pokud zákonodárce stanoví v určitých případech nižší důkazní standard, než je praktická jistota, že by tak automaticky činil na základě anglosaské doktríny.

⁸² MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 148.

⁸³ Tamtéž, s. 167.

⁸⁴ Srv. ELLIOTT, Catherine, QUINN, Frances. *English legal system*. 12. vydání. Harlow: Pearson, 2011, s. 519 - 523.

⁸⁵ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 168.

5.2. Vhodnost důkazního standardu praktické jistoty při právním jednání učiněném v duševní poruše

Již Macur upozorňoval, že povaha určitého hmotného práva může být považována za dostatečný a rozhodující důvod pro snížení míry důkazu vyplývající ze zákona, a to v případě, kdy by bez takového postupu nebyla uskutečnitelná efektivní soudní ochrana určitých hmotných práv.⁸⁶ Osobně jsem však přesvědčen o tom, že v tomto typu sporů se o tuto situaci nejedná. Domnívám se, že jako nejvhodnější důkazní standard by měla být i nadále používána míra praktické jistoty a pokusím se nyní zdůvodnit proč.

Nejprve bych využil aktivity Ústavního soudu, který v rámci řešení tohoto sporu nechal vypracovat srovnávací analýzu v tomto typu sporů používaných důkazních standardů v několika vybraných zemích. Zjistil, že z vypracované analýzy vyplývá, že žádný zvláštní jednotný standard v jiných zemích aplikován není. Případy jsou posuzovány jednotlivě a v naprosté většině zemí se uplatní obecná pravidla pro dokazování a důkazní standard běžný pro civilní řízení.

Dále je velmi důležité vzít na zřetel, že jedním z nejdůležitějších požadavků na průběh soudního řízení je ten, aby byla zachována rovnost stran. Uvědomme si, že v tomto typu sporů mají obě strany v zásadě stejnou škálu možností, jak si opatřit důkazní prostředky. Mám za to, že v soudní praxi existují i mnohem složitější spory na unesení důkazního břemene. Kupříkladu mohu uvést prokazování otázky příčinné souvislosti v medicínsko-právních sporech o náhradu újmy.⁸⁷

Zmínil bych také například soudně řešený spor o to, zda došlo či nedošlo ke krádeži motorového vozidla mezi poškozeným a pojišťovnou za situace, kdy nejsou k dispozici žádné důkazy, které by skutečnost odcizení vozidla mohly prokázat. K tomu bych rád zdůraznil, že v případě krádeže vozidla může opravdu nastat úplná důkazní nouze, kdy jediným možným důkazem bude výslech poškozeného. Zatímco v případě prokazování existence relevantní duševní poruchy a jejích právních následků, vzhledem i k tomu, že taková duševní porucha obvykle nepřichází z minuty na minutu, přichází v úvahu zpravidla více důkazních prostředků (přínejmenším ve formě svědků) a přihlíží se i k nejrůznějším relevantním okolnostem, což vyplývá (nejen) i ze samotného obsahu nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13.

⁸⁶ Tamtéž, s. 180.

⁸⁷ Srv. HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 136 - 150.

Jako poslední příklad bych uvedl situaci, kdy se rozhoduje o přechodu práva nájmu bytu podle § 2279 odst. 1 o. z.. Zde jde o to, že pokud zemře nájemce a nejde-li o společný nájem bytu, přejde nájem na člena nájemcovi domácnosti, který v bytě žil v den smrti nájemce a nemá vlastní byt. Tento člen nájemcovi domácnosti tak má za úkol prokázat, že nemá vlastní byt, přičemž judikatura nerozumí pojmem vlastní byt pouze byt, který je přímo ve vlastnictví údajného nájemce, ale stačí, když údajný nájemce disponuje právem, které mu umožňuje jiný byt užívat.⁸⁸ Údajný nájemce má tedy tvrdit a prokazovat skutečnost, že nemá vlastní byt, což je v tomto případě velmi těžké, neboť musí podat tzv. negativní důkaz. V našem případě však strana prokazuje nikoliv negativní, ale pozitivní právní skutečnost, proto by se tento druh sporů neměl řešit obdobným způsobem, jako když se prokazuje tato negativní právní skutečnost.⁸⁹

Právě i vzhledem k výše analyzovaným případům si nemyslím, že by důkazní standard praktické jistoty byl natolik znevýhodňující, nepřiměřeně stěžující či fakticky znemožňující, že by nebyl schopen poskytnout spravedlivou ochranu práv. Navíc i sám Ústavní soud nenaznačil nic v tom smyslu, že by zde jedna ze stran byla *apriori* znevýhodněna.

Není mi také znám žádný jiný obdobný případ, kdy byl rozhodnutím soudu snížen požadavek praktické jistoty. V ostatních na dokazování ještě náročnějších sporech, soudy využívají pouze jiných možností, které mají k dispozici, jako využívání zkušenostních vět, extenzivní výklad pojmu volného hodnocení důkazů, snížení břemene substancování či vysvětlovací povinnost osoby nezátížené důkazním břemenem atd.⁹⁰

Zamysleme se ještě nad tím, že pokud má být účelem civilního procesu poskytovat spravedlivou ochranu právům a oprávněným zájmům stran, tak jak bylo odůvodněno na začátku druhé kapitoly této práce, zda je pak nutné v tomto případě snížit důkazní standard praktické jistoty? Tento důkazní standard má totiž jako jediný nejlepší předpoklady pro dosažení tohoto účelu, a proto by bylo nutné hledat opravdu vážné důvody, které by tento postup ospravedlnily. Podle mého názoru však vzhledem k důkazní rozmanitosti, která v tomto typu sporu může nastat, nám není umožněno uvažovat nad tím, že by zde mělo dojít ke snížení běžného důkazního standardu, neboť

⁸⁸ Srv. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2012, sp. zn. 26 Cdo 191/2012 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2012, sp. zn. 26 Cdo 3838/2011.

⁸⁹ K postupu v takovém případě viz SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 263 - 264.

⁹⁰ Jak se brání německá judikatura nespravedlivým výsledkům přísné subjektivní teorie míry důkazu srv. REINHARD, Greger. Důkaz a pravděpodobnost. *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 33 - 35.

by tím naopak byla narušena spravedlivá ochrana práv a snížila by se šance, že bude dosaženo účelu civilního procesu.

5.3. Ochrana osob jednajících v duševní poruše versus princip dobré víry

Ústavní soud si byl také vědom toho, že v dané věci stojí proti sobě dva principy. Na jedné straně jde o ochranu osob jednajících v duševní poruše a na straně druhé o ochranu osob, které v dobré víře vstupují do právních vztahů s těmito osobami, aniž by věděly o přítomnosti relevantní duševní poruchy.

Rád bych se také zamyslel i nad tím, který z těchto principů by měl převážit v případě pochybností při prokazování skutkového stavu. Situace je složitá zejména proto, že zde může nastat i stav, kdy bude možné učinit jeden závěr spočívající v tom, že jedna strana sporu prokáže, že učinila právní jednání v duševní poruše, a zároveň druhá strana prokáže, že byla v dobré víře a nemohla tušit o existenci této choroby.

Nejprve si situaci zjednodušíme na to, jak rozhodnout v případě pochybností, tedy pokud žádná ze stran své právo neprokáže a nastane stav *non liquet*. V trestním právu je situace o něco jednodušší, neboť díky existenci ústavní zásady *in dubio pro reo* vždy víme, v čí prospěch v pochybnostech máme rozhodnout. V žádném případě však nelze připustit, aby za této situace soudce odmítl ve věci meritorně rozhodnout, neboť by se tím dopouštěl nezákonného a protiústavního postupu označovaného jako *denegatio iustitiae* (odmítnutí spravedlnosti).

Z tohoto důvodu tak musí existovat pravidla o důkazním břemenu, která soudu umožní, aby vydal rozhodnutí ve věci samé, i když se mu nepodařilo překonat vnitřní nejistotu o skutkovém stavu.⁹¹ Jako základní se pak v civilním sporném řízení uplatňuje pravidlo, že žalobce musí prokazovat skutečnosti, které jeho právo navozují, žalovaný tvrdí a prokazuje fakta, která žalobcův požadavek vyvracejí.⁹²

Dle Macura, jehož názor v tomto směru také sdílím, existují tři druhy skutečností, skutečnosti prokázané, vyvrácené a neobjasněné. Nelze pak klást rovnítka pro postup soudu mezi skutečnostmi vyvrácenou a neobjasněnou, ač tak někteří teoretici činí.⁹³ Nerozlišují totiž, že pravidla o důkazním břemenu v sobě zahrnují dvě samostatné a

⁹¹ MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 7 - 8.

⁹² SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 263.

⁹³ MACUR: *Dělení důkazního...*, s. 14.

relativně nezávislé složky. Jsou to jednak metodická pravidla pro řešení stavu *non liquet* a jednak věcná, obsahová pravidla o dělení důkazního břemene.⁹⁴

Za stavu *non liquet* z obecného pohledu nic principiálně nebrání tomu, aby neobjasněné tvrzení procesní strany bylo buď soudem uznáno, nebo nikoliv. Za situace, kdy soudce musí rozhodnout, musí jedno z těchto dvou řešení přijmout. Vzhledem k principu právní jistoty, zejména v této důležité fázi řízení, je nezbytné, aby byl postup soudu v případě stavu *non liquet* přesně normativně upraven. V našem případě upravuje postup za této nastalé situace ustanovení § 574 o. z., které stanoví, že „*na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.*“ Stejně východisko, a to i dle Ústavního soudu, vyplývá z čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.⁹⁵

Ustanovení § 574 o. z. se považuje za tzv. zvláštní normu o důkazním břemenu. Uplatnění tohoto pravidla pak považují za vhodné zejména proto, že jen tyto zvláštní normy umožní, aby řešení stavu *non liquet* mělo obsahovou a konkrétní povahu, a nebylo tak jen ryze abstraktním, formálním a negativně formulovaným závěrem o nepoužitelnosti právní normy, které se procesní strana dovolává.⁹⁶ Tento postup by však nebyl možný, kdyby se nezakládal na pravidlech o dělení důkazního břemene, která jsou stanovena procesním právem. Zde se projevuje úzká vazba mezi právem hmotným a procesním.⁹⁷

V případě neprokázání skutkového stavu věci ani jednou ze stran řízení má mít přednost ponechání právního jednání v platnosti. Co však za situace, kdy jsou prokázány varianty obou stran, tedy jak přítomnost relevantní duševní poruchy, tak i přítomnost dobré víry ve způsobilost spolukontrahenta? Pro zodpovězení této otázky si musíme uvědomit, že o. z. zdůraznil princip dobré víry v § 7, čímž podle mého názoru zvýšil ochranu osob v dobré víře jednajících, ustoupil od možnosti zbavit člověka svéprávnosti v plném rozsahu (§ 55 a násl. o. z.) a zavedl nové instituty ke zvýšení jeho ochrany jako je nápomoc při rozhodování (§ 45 - 48 o. z.) či zastoupení členem domácnosti (§ 49 - 54 o. z.).

Dále, že celkově klade větší důraz na autonomii vůle stran a výslovně prohlašuje právní domněnkou, že „*každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností, a že to tak každý od ní může v právním*

⁹⁴ Tamtéž, s. 18.

⁹⁵ Viz bod 39 nálezu Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I ÚS 173/13.

⁹⁶ Shodně MACUR: *Dělení důkazního...*, s. 23.

⁹⁷ MACUR: *Dělení důkazního...*, s. 24 - 25.

styku důvodně očekávat (§ 4 odst. 1 o. z.).“ Za takovéto právní úpravy jsem přesvědčen, že v této důkazní situaci by měl princip právní jistoty převážet a ochrana by měla být poskytnuta osobě jednající prokazatelně v dobré víře s přihlédnutím ke všem okolnostem případu. Domnívám se, že o. z. spolu se zvýšením ochrany autonomie vůle zároveň zvýšil odpovědnost každého jednotlivce za své jednání.

5.4. Důkazní standard a možnost jeho změny mocí zákonodárnou a soudní

Vraťme se ještě zpět k vzájemným vztahům mezi právem hmotným a procesním. Macur například tvrdil, že „*Ve skutečnosti je míra důkazu v civilních řádech stanovena jednoznačně a nezměnitelně. Výjimky může stanovit jen zákon. Ryze teoreticky nelze vyloučit možnost, aby přímo hmotné právo výslovně vázalo určité hmotněprávní účinky na pouhou pravděpodobnost rozhodných skutečností. Taková úprava by však byla krajně nežádoucí, neboť otázky dokazování, včetně stanovení míry důkazu, patří systémově do oblasti občanského práva procesního, jež tyto otázky legislativně upravuje, popřípadě legislativní úpravu doplňuje soudcovským dotvářením práva. Hmotné právo má jiné, systémově přiměřené prostředky ulehčení dokazování. Například může stanovit hmotněprávní domněnku, která vede k obrácení důkazního břemena.*“⁹⁸

Zde si dovoluji s Macurem nesouhlasit, neboť s přihlédnutím k současné právní doktríně a legislativní praxi, nelze mít za to, že vázat hmotněprávní účinky na pouhou pravděpodobnost je považováno za něco krajně nežádoucího.⁹⁹ V této souvislosti je zajisté vhodné upozornit, že argumentace Macura vycházela z toho, že pojímal institut míry důkazu jako institut procesní. S tímto pojetím se však dnes již nelze spokojit, neboť to vyvolává závažné praktické problémy zejména v přeshraničních vztazích, jak poukazuje Tichý.¹⁰⁰ Další významné potíže tohoto způsobu chápání institutu míry důkazu pak spočívají v tom, že procesní právo zná v případě meritorních rozhodnutí jako potřebnou míru důkazu pouze míru praktické jistoty.¹⁰¹

⁹⁸ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 175.

⁹⁹ Nikoliv nadarmo hovoří Tichý o možné změně paradigmatu, kterou s sebou přinesl o. z..

¹⁰⁰ TICHÝ, Luboš. Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazu (skica o možné změně paradigmatu v NOZ). *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 28 - 33.

¹⁰¹ Zajisté stojí ale za povšimnutí, že o.s.ř. umožňuje v některých svých ustanoveních soudu, aby vycházel z nižšího stupně pravděpodobnosti. Co je však velmi důležité, týká se to pouze nemeritorních soudních rozhodnutí, viz např. § 44 odst. 2, § 55, § 58 odst. 1, § 74 odst. 1, § 78 odst. 1, § 109 odst. 2. Ve všech těchto případech nemeritorních rozhodnutí se nevyžaduje dokazování, jež by vedlo k vnitřnímu přesvědčení na hranici jistoty, ale postačí nižší míra pravděpodobnosti. Zcela specifickou povahu má pak ustanovení § 133a odst. 1, neboť se jedná o zvláštní typ přerozdělení důkazního břemene.

V případě, kdy je nezbytné se od tohoto procesního důkazního standardu odchýlit, stanoví tuto odchylku právo hmotné, neboť procesní ustanovení o dokazování nemohou zakládat odpovědnost bez opory v právu hmotném.¹⁰² Důkazní procesní právo tedy nemůže odůvodnit odpovědnost nevyplyvající z hmotného práva. V procesním právu se nároky stanovují a označují, ale nevytvářejí. V rámci procesního práva tak nemůže platit žádné jiné právo než mimo něj.¹⁰³

Z tohoto důvodu je nesprávné institut míry důkazu jednostranně a výlučně přiřazovat procesnímu právu. Tím by totiž došlo k jeho přílišnému zatížení a nevystihovalo by to pravý význam daného institutu, jak upozorňuje i Tichý.¹⁰⁴

Abychom se nepohybovali pouze v teoretické rovině, podívejme se na příklady ze současné legislativní praxe, kdy hmotné právo stanoví pro prokázání předpokladů určité právní normy jiný důkazní standard, než je standard praktické jistoty. V této souvislosti je pak zajímavé zjištění, že například jen o. z. od 1. ledna 2014 umožňuje soudu rozhodovat na základě nižší míry pravděpodobnosti až ve čtrnácti ustanoveních, a to např. v § 920 odst. 1, § 1729 odst. 1, § 2915 odst. 1 a § 2925 odst. 1. Povšimněme si, že pro nás nejdůležitější § 581 žádnou nižší míru důkazu nestanoví, z čehož snad lze soudit na záměr zákonodárce ponechat v tomto typu sporů obecnou míru důkazu.¹⁰⁵

Macur byl dále zastáncem toho, že „*míra důkazu nemůže být měněna soudcovským dotvářením práva, to by bylo možné pouze v případech, kdy by takový postup vedl k vyplnění mezer v právu, nikoliv k postupu contra legem.*“¹⁰⁶ Domnívám se, že tento názor zastával Macur zřejmě proto, že byl zastáncem systematicky strukturního přístupu k právu. Uvědomme si, že jeho učitelem byl i Weyr. Sám Macur však nebyl horlivým zastáncem normativní teorie a neuznával, že *lex dura sed lex*.¹⁰⁷ Tématu dotváření práva soudy *contra legem*¹⁰⁸ se však podrobněji nevěnoval. Toto téma se u nás začalo více rozvíjet až na sklonku jeho života, tedy na přelomu tisíciletí. Osobně si myslím, že vzhledem k současným přístupům v nahlížení na tuto problematiku názor

¹⁰² Srv. BRINKMANN, Moritz. *Das Beweismass im Zivilprozess aus rechtsvergleichender Sicht*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2005, s. 17 - 18.

¹⁰³ Srv. REINHARD, Greger. Důkaz a pravděpodobnost. *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 33 - 35.

¹⁰⁴ Viz TICHÝ, Luboš. Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazu (skica o možné změně paradigmatu v NOZ). *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 28 - 33.

¹⁰⁵ Pro ilustraci o. z. pak pracuje s pojmem prostá či relativní pravděpodobnost (§ 2925 odst.1), vysoká míra pravděpodobnosti (§ 1729 odst. 1) a pravděpodobnost blížící se jistotě (§ 2915 odst. 1).

¹⁰⁶ MACUR: *Postmodernismus a zjišťování...*, s. 175.

¹⁰⁷ LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jirí. K nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura. *Universitas*, 2008, č. 3, s. 69 - 70.

¹⁰⁸ Rozhodování soudu *contra legem* je takové rozhodování, kdy je význam právní normy nebo její části zcela popřen, popř. není na něho brán zřetel.

Macura již nelze akceptovat. Z tohoto důvodu je principálně možné, aby Ústavní soud postupoval i *contra legem*. Ovšem, takový postup by musel být odůvodněný a musel by splňovat určité předpoklady.

Povšimněme si, že v závěru, který učinil Ústavní soud lze spatřovat nejen postup soudu *contra legem*, ale také by se mohlo jednat i o pouhou snahu vyplnit mezeru v právu. Pokud však přihlédneme k tomu, že Ústavní soud vyšel z chybného předpokladu a k absenci jakékoli argumentace, respektive jakéhokoliv zdůvodnění jak směrem k možnosti postupu soudu *contra legem*¹⁰⁹ tak směrem k možnosti soudu vyplnit mezeru v právu¹¹⁰, jsem přesvědčen, že tento náleznemůže naplnit nezbytné předpoklady ani jednoho z těchto dvou možných postupů.

Pokud by mělo být (jen) podle názoru Ústavního soudu od důkazního standardu praktické jistoty v tomto typu sporů ustoupeno, musel by podle mého názoru vydat nové rozhodnutí, které by již splnilo požadavky na postup soudu *contra legem*, nebo postup soudu při vyplňování mezery v právu. Mám za to, že k tomuto nálezu je tedy třeba přistoupit tak, že žádný nižší důkazní standard nestanovil. Zda k tomu tak přistoupila i navazující judikatura, zjistíme v navazující kapitole.

¹⁰⁹ V samotné judikatuře Ústavního soudu se můžeme setkat s podmínkami akceptace postupu *contra legem* v nálezu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96 a ze dne 28. července 2009, sp. zn. Pl. ÚS 9/09.

¹¹⁰ Ústavní soud by se mimo jiné musel vědomě zabývat tím, zda se jedná o tzv. vědomou či nevědomou mezeru v právu. Vědomou mezeru v právu by totiž ani Ústavní soud nebyl oprávněn vyplnit. Viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 233-236.

6. Dopady nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13 na právní řád České republiky

6.1. Vývoj navazující judikatury a jeho zhodnocení

Jak jsem již nastínil výše, tak Nejvyšší soud nepřijal závěry Ústavního soudu s velkým pochopením a soudce Vrcha se pokusil vysvětlit vzniklé nedorozumění nejprve v časopise Soudní rozhledy. Tento jeho publikovaný názor byl následně promítnut celým senátem č. 30 do judikatury Nejvyššího soudu, a to přímým odkazem na závěry v tomto článku publikované. Jedním z těchto rozhodnutí bylo i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. 30 Cdo 821/2015.

V tomto případě bylo rozhodováno o určovací žalobě, jež vycházela z tvrzení, že zůstavitelka uzavřela dne 9. září 2008 s žalovanými darovací smlouvu, která měla být absolutně neplatná ve smyslu § 38 odst. 2 obč. zák.. Soud prvního stupně provedl v řízení dokazování, jehož předmětem byl i znalecký posudek. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právním posouzením věci, tedy že předmětná smlouva je absolutně neplatná.

Argumentace, které čelil Nejvyšší soud, stála na tvrzení, že odvolací soud (ale ani soud prvního stupně) nepostupoval při hodnocení znaleckého posudku podle § 132 o.s.ř., neboť se dostatečně nevypořádal s námitkou, že znalkyně posuzovanou osobu nikdy neviděla a ani se s ní nikdy nesešla. Rovněž se údajně nevypořádal s námitkou, že znalkyně vycházela především z jakýchsi předpokladů a domněnek, které se v daném případě rozcházejí se skutečným zdravotním stavem posuzované.

Dovolatelky taktéž nebyly přesvědčeny o tom, že „byla u zůstavitelky dosažena vysoká míra pravděpodobnosti prokázání, že plně svéprávná osoba jednala v duševní poruše, která ji v daný moment činila neschopnou právně jednat.“ Dále dovolatelky upozorňovaly, že učinily v řízení důkazní návrh na zpracování revizního znaleckého posudku, který však nebyl soudy reflektován.

Nejvyšší soud se v této souvislosti vyjádřil k materii obsažené v předmětném nálezu konstatováním toho, že jeho judikatura nikdy nebyla postavena na závěru, že k aplikaci § 38 odst. 2 obč. zák. lze přistoupit pouze na základě „stoprocentně“ zjištěného skutku. Dále, že citované slovní obraty byly do jisté míry vytrženy z kontextu a týkaly se problematiky volného hodnocení znaleckých posudků, neboť často soudy reflektují jejich závěry mechanicky, bez spojitostí s dalšími důkazními prostředky. Ve

znaleckých posudcích jsou často neurčité, vzájemně si odporující dílčí závěry, případně absenteje zdravotní dokumentace a relevantní informace o zdravotním stavu, která je pak nahrazována různými odbornými dedukcemi, odhady či předpoklady tehdejšího možného zdravotního stavu posuzovaného.

Nejvyšší soud tedy zkritizoval postup soudu Ústavního tím, že jednak zavedl jakýsi „*důkazní standard*“, který měl používat a také tím, že porušil vlastní judikaturu týkající se otázky přezkumu hodnocení důkazů obecnými soudy. V otázce porušení této vlastní judikatury Ústavního soudu se však domnívám, že jde o kritiku zcela neoprávněnou, a to z toho důvodu, že Ústavní soud nijak nepřezkoumával samotný způsob hodnocení důkazů obecnými soudy, ale upínal svou pozornost pouze na jakési „*měřítko*“ kterým obecné soudy na věc nahlízejí. Nejvyšší soud se v rámci své argumentace obrátil také na závěry obsažené v jeho vlastní judikatuře a na základě svého hodnocení usoudil, že důkazní standard praktické jistoty by měl být tím správným právně-teoretickým standardem.

Samotné dovolání Nejvyšší soud odmítl s tvrzením, že dovolatelkami namítaná pochybení ve způsobu hodnocení důkazů neshledal, neboť se oba stupně soudů nedopustily žádných nelogičností, které by vyžadovaly případnou korekci v podobě vydání kasačního rozhodnutí. Nejvyšší soud k tomu konstatoval, že jako dovolací soud může hodnocení důkazů, provedené v nalézacím řízení v souladu se zákonem, přezkoumávat jen tehdy, pokud je toto hodnocení v rozporu s pravidly logického myšlení, případně s obecnou zkušeností.

Zcela zřetelně se pak Nejvyšší soud vyjádřil v usnesení ze dne 11. května 2016, sp. zn. 30 Cdo 4853/2015. Zde čelil argumentaci dovolatele, z jehož obsahu bylo zřejmé, že odvolací soud podle dovolatele pochybil, pokud při posuzování právní otázky neplatnosti právního úkonu ve smyslu § 38 odst. 2 obč. zák. vycházel z judikatury Nejvyššího soudu, podle které závěr, zda zůstavitel trpěl v době uzavírání předmětné smlouvy duševní poruchou, která by jej činila k tomuto právnímu úkonu neschopným, musí být naprosto bezpečně a nade vší pochybnost zjištěn. Ústavní soud totiž v nálezu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13, výše uvedený právní názor překonal.

V této věci dospěl k závěru, že soudy v rámci řízení nijak nepochybily a že ani on sám nepochybuje o validitě zjištěných informací a nemá ani žádný důvod vytknout odvolacímu soudu pochybení z hlediska učiněných skutkových zjištění a právního posouzení věci. Ačkoliv odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku použil formulační obrat, který byl do té doby frekventovaně používán i v judikatuře dovolacího soudu, tak

se ve skutečnosti důsledně zabýval hodnocením jednotlivých důkazů. Svůj právní závěr postavil na zjištění, že skutečnosti předvídané v hypotéze § 38 odst. 2 obč. zák. v daném případě nebyly splněny.

Z odůvodnění rozsudku však dle Nejvyššího soudu nelze vyvodit, že by odvolací soud svůj závěr postavil na kategorickém úsudku, že jen skutkový stav, jenž by stál na „absolutně“ nezpochybněném závěru o nedostatku ovládacích či rozpoznávacích schopností mohl vést k aplikaci tohoto ustanovení. Podle jeho názoru také nebylo možné učinit závěr, že by právní závěr odvolacího soudu spočívající v nutnosti „bezpečného zjištění“ byl v přímé kolizi se shora označeným nálezem Ústavního soudu. Za této situace dospěl k závěru, že dovolání žalobce není důvodné, a proto jej odmítl.

Ilustrativním příkladem vývoje navazující judikatury je i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2015, sp. zn. 30 Cdo 1203/2015. Toto usnesení bylo navíc napadeno i ústavní stížností. V tomto případě se jednalo o to, že soud prvního stupně zamítl určovací žalobu, že zůstavitelka byla výlučnou vlastnící označené bytové jednotky se spoluvlastnickým podílem na pozemcích. Podle soudu prvního stupně pro závěr o neplatnosti právního úkonu nestačí zjištění určité míry pravděpodobnosti (byť třeba i vysoké), že osoba jednala v duševní poruše, neboť tato skutečnost musí být zcela jednoznačně a nepochybně prokázána, což se vzhledem k důkazní situaci (rozpory výpovědí svědků) nepodařilo prokázat.

Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil a dále zdůraznil, že „i když z odůvodnění napadeného rozhodnutí plyne, že soud prvního stupně vycházel z dosavadní ustálené judikatury, která pro závěr o neplatnosti právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžadovala bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu zcela jednoznačně nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout (tedy bez náznaku pravděpodobnosti), odvolací soud má za to, že prvoinstanční rozhodnutí vyhoví i nově Ústavním soudem nastavenému standardu vysoké míry pravděpodobnosti prokázání, že plně svéprávná osoba jednala v duševní poruše, která ji v daný moment činila neschopnou právně jednat.“ Podle výsledků dokazování se žalobci nezdařilo prokázat existenci relevantní duševní poruchy, nýbrž se pouze mírně pravděpodobným jevila existence lehce a nepodstatně sníženého výkonu myšlení, zhoršení paměti či soustředění.

Z obsahu dovolání bylo možné vyvodit, že dovolatel primárně brojil proti závěru odvolacího soudu, který podle přesvědčení dovolatele důsledně nerefleктоval závěry judikované v předmětném nález Ústavního soudu. K tomu Nejvyšší soud uvedl: „Pokud

jde o dovolatelem tvrzený předpoklad přípustnosti dovolání, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky aplikace § 38 odst. 2 obč. zák., která by podle názoru dovolatele měla být dovolacím soudem posouzena jinak, než v předchozí judikatuře dovolacího soudu, a to v intencích nálezu Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13, Nejvyšší soud neshledává důvod k takovému postupu, neboť stoprocentní důkazní standard v judikatuře Nejvyššího soudu stanoven nebyl a není.“

Dále dodal, že v posuzovaném případě odvolací soud reflektoval i předmětný nálezn Ústavního soudu, přičemž však dospěl k závěru, že s ohledem na učiněná skutková zjištění nebyly splněny podmínky pro aplikaci § 38 odst. 2 obč. zák., aniž by se tak mělo stát na základě dovolatelem podsouvaného „stoprocentního“ prokázání duševní poruchy.

Ústavní soud se k tomuto rozsudku měl možnost vyjádřit ve svém usnesení ze dne 19. ledna 2016, sp. zn. IV. ÚS 2753/15, kterým však ústavní stížnost odmítl. Ústavní soud nejprve poukázal na doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci a konstatoval, že svévolný postup v otázce interpretace či aplikace podústavního práva obecnými soudy v dané věci neshledal.

K argumentu stěžovatele, že obecné soudy rozhodly v rozporu s jeho náleznem sp. zn. I. ÚS 173/13 uvedl, že v této nyní posuzované věci existují zásadní odlišnosti od případu řešeného tímto citovaným náleznem. V tomto náleznu totiž nebyla pochybnost o tom, že jednající osoba již v době podpisu směnky trpěla dlouhodobým duševním onemocněním, zatímco v nynějším případě tento stěžejní předpoklad splněn není. Nebyla zde prokázána prakticky žádná, natož pak „vysoká míra pravděpodobnosti“, která by opodstatňovala závěr o stížení dárkyně duševní poruchou.

Dále uvedl, že i též sám Nejvyšší soud si všiml, že v daném případě nebyly splněny podmínky pro aplikaci § 38 odst. 2 obč. zák., aniž by se tak mělo stát na základě dovolatelem podsouvaného „stoprocentního“ prokázání duševní poruchy. Pokud pak dovolací soud cituje ze svého nedávného usnesení ve věci sp. zn. 30 Cdo 821/2015, činí tak především a zjevně za účelem důrazu na to, že ani on sám ve své judikatuře ve skutečnosti nikdy nevycházal z požadavku absolutní jistoty, jak se dle jeho názoru zdá z dikce nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13.

V usnesení Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3554/14, byl také stěžovatelem zpochybněn právní závěr obecných soudů, že nelze-li učinit zcela „jednoznačný závěr“ o jednání jejich právního předchůdce při uzavírání kupní smlouvy v duševní poruše, pak nelze toto jednání považovat za neplatné dle § 38 odst. 2 obč. zák..

Stěžovatelé namítali, že pokud soudy na ně v řízení kladly takový požadavek, pak je tím zatížily nepřiměřeným důkazním břemenem, a to v rozporu se závěry vyslovenými v nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13. Dovolacímu soudu stěžovatelé vytkli také to, že tento postupoval svévolně, když se nezabýval otázkami, které ve svém dovolání nastolili. S tímto tvrzením se však Ústavní soud nemohl ztotožnit.

Ústavní soud měl naopak za to, že v řízení provedené důkazy byly soudy hodnoceny ústavně konformním způsobem, neboť toto hodnocení mělo oporu v obsahu spisového materiálu a závěry soudů byly přesvědčivě a srozumitelně vysvětleny. Vzhledem k tomu, že stěžejní předpoklad spočívající v prokazatelné existenci duševní poruchy právního předchůdce stěžovatelů v této posuzované věci splněn nebyl, nebylo se možno dovolat nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13. Ústavní soud tak podle svých slov neměl, co by soudům v této souvislosti vytkl.

Z judikatury Ústavního soudu jsem nakonec vybral usnesení ze dne 6. prosince 2016, sp. zn. I. ÚS 2406/16, neboť zde se situace činí méně přehlednou v tom směru, že Ústavní soud opět připouští, že v judikatuře Nejvyššího soudu byl opravdu na strany řízení kladen nadměrně vysoký důkazní standard. Tento důkazní standard („*zcela jednoznačného skutkového závěru*“ a „*bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti*“) však dle jeho názoru obecné soudy (výjimečně) v tomto případě neaplikovaly.

Z usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 nebylo zcela zřejmé, jaký důkazní standard tento soud aplikoval. Městský soud v Praze použil výrazu „*bezpečného zjištění*“ a Nejvyšší soud pak odmítl dovolání jako nepřipustné, neboť směřovalo do výroků odvolacího soudu, jimiž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč (§ 238 odst. 1 písm. d) o.s.ř.). V této souvislosti Ústavní soud k použití výrazu „*bezpečného zjištění*“ výslovně uvedl, že: „*Požadavek stanovit existenci duševní choroby bezpečně může totiž znamenat i vysokou míru pravděpodobnosti ve smyslu výše citovaného nálezů sp. zn. I. ÚS 173/13.*“

Na závěr této části bych ještě rád ve stručnosti zhodnotil vývoj této navazující judikatury. Předně je nutno konstatovat, že v této problematice panuje i nadále mnoho nesrovnalostí. Samy strany řízení kvůli existenci tohoto nálezů dávají mnohem větší pozor na to, jaká konkrétní vyjádření ve svých rozhodnutích soudy použijí, což často zastihuje samou podstatu věci a kvalitu průběhu řízení a vyvolává zbytečné další soudní spory. Pak dochází až k tomu, že pokud soudce konstatuje, že v dané věci nebylo možné učinit „*jednoznačný závěr*“, tak neúspěšná strana řízení dovozuje, že byla zatížena

nepřiměřeným důkazním břemenem, což samozřejmě nelze, neboť činění konečného závěru nestojí jenom na použitém důkazním standardu.

Zcela paradoxní pak je, že Ústavní soud se dále nemůže mezi svými senáty shodnout na tom, zda byl v judikatuře Nejvyššího soudu zakotven „stoprocentní“ důkazní standard, či nikoli. Sám Nejvyšší soud také není jednotný v tom, zda důkazní standard „bezpečného zjištění“ má vykládat ve smyslu důkazního standardu praktické jistoty nebo ve smyslu důkazního standardu „vysoké míry pravděpodobnosti“, což není zcela totožné, neboť standard praktické jistoty je o něco „přísnější“.

Pokud však konstatuje, že správným právně-teoretickým standardem v tomto typu sporu má být důkazní standard praktické jistoty, měl zůstat podle mého názoru v tomto vyjádření konstantní. Jelikož nezůstal, vedlo to zajisté i k tomu, že důkazní standard „bezpečného zjištění“ si Ústavní soud začal vykládat jako souladný s požadavkem „vysoké míry pravděpodobnosti“. To zajisté sice je, ale jeho pravý význam má být podle mého názoru ve smyslu důkazního standardu praktické jistoty, což je běžně aplikovaný důkazní standard v civilních věcech.

7. Závěr

Jak už jsem uvedl v úvodu této práce, problematika důkazního standardu má velmi praktické dopady do rozhodovací praxe soudů, což se snad ukázalo i v jejím obsahu. Samotná práce byla rozčleněna do sedmi kapitol včetně úvodu a závěru. Po vymezení předmětné problematiky v úvodu práce, jsem se v druhé kapitole zabýval teoreticko-právními východisky tématu. Nejprve jsem vysvětlil pojem míry důkazu jakožto sílu důkazu, která je potřebná k tomu, aby sporné skutečnosti mohly být dokázány. K samotnému pojmu důkazní standard jsem uvedl, že nevyjadřuje nic jiného než to, jaká míra důkazu je v daném případě běžně aplikována.

Dále jsem osvětlil podstatu a charakteristické znaky subjektivní a objektivní teorie míry důkazu, kde základní rozdíly mezi těmito dvěma zcela protichůdnými teoriemi spočívají zejména v otázce nutnosti tvorby vnitřního přesvědčení soudce, požadavku míry důkazu, dynamiky konkrétního subjektivního důkazního břemene a frekventovanosti stavu *non liquet*. Ve své čisté podobě se však tyto teorie neaplikují a spíše dochází k jejich vzájemnému prolínání.

Jelikož naše právní doktrína a soudní praxe vychází z koncepce subjektivní teorie míry důkazu, tedy vyžaduje plné vnitřní soudcovské přesvědčení při činění závěru o tom, zda byly v řízení sporné skutečnosti prokázány v souladu s aplikovaným důkazním standardem. Upozornil jsem také na skutečnost, že vnitřní přesvědčení soudce je psychický intelektuální postup, který nelze vyjádřit za pomoci žádných matematických formulací. Z toho vyplývá, že nepřichází v úvahu stanovovat procenta míry pravděpodobnosti tohoto přesvědčení, neboť by se jednalo pouze o svévolná hodnocení.

Mojí pozornosti neuniklo ani zjišťování toho, co je vlastně účelem civilního procesu a jaká je v České republice aplikována obecná míra důkazu. Dospěl jsem k závěru, že účelem civilního procesu je zajistit spravedlivou ochranu soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků a že splnění tohoto účelu nutně předpokládá pravdivé zjištění všech skutečností, které jsou důležité pro posouzení otázky, zda stranou uplatňované subjektivní právo vzniklo, či nevzniklo.

Takto stanovený účel civilního procesu pak má samozřejmě vliv na to, jakou obecnou míru důkazu je nutné vyžadovat v soudních řízeních. V rámci této problematiky jsem však nejprve poukázal na to, že zjistit absolutní pravdu není možné. Z tohoto důvodu naše právní doktrína a judikatura vychází z druhého nejvyššího požadavku na míru důkazu, a to požadavku praktické jistoty. Tento požadavek znamená, že soudce by se měl

spokojit s takovým stupněm pravděpodobnosti, z něhož se vychází v praktickém životě a který prikazuje, že postačí objasnit skutkový stav s takovým vysokým stupněm pravděpodobnosti, kdy by žádný rozumný člověk, který má přehled o životních vztazích, nepochyboval o pravdivosti určitých skutečností. Na závěr této kapitoly jsem se také pokusil přiblížit význam a specifika při dokazování znaleckými posudky.

V navazující kapitole jsem se zabýval významem ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., resp. § 581 o. z. a problematikou důkazního standardu, jež je pro možnost aplikace těchto ustanovení vyžadován v kontextu judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu. Dospěl jsem k závěru, že význam těchto ustanovení spočívá v zajištění nejen právní ochrany těch osob, jejichž vůle není svobodná, ale i v ochraně veřejného pořádku. Z provedené analýzy rozhodnutí Nejvyššího a Ústavního soudu do vydání předmětného nálezu jsem zjistil, že žádný specifický důkazní standard neaplikovaly, pouze namísto pojmu praktické jistoty používaly z historických důvodů pojem „bezpečného zjištění“, který by však měl být podle mého názoru obsahově totožný. Později Ústavním soudem zkritizované formulace, jež měly zakotvit nadměrně vysoký důkazní standard, se ve skutečnosti týkaly požadavku na tvorbu vnitřního přesvědčení soudce při činění jeho právního závěru.

Čtvrtá kapitola byla věnována obsahu samotného nálezu Ústavního soudu ze dne 28. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13, a na to navazující kapitola se věnovala v tomto nálezu obsaženým problematickým aspektům. Přičemž jsem se podrobněji věnoval tomu, zda Ústavní soud vycházel při své argumentaci z anglosaské doktríny, jaký důkazní standard by měl být v tomto typu sporu používán, jak rozhodnout za stavu *non liquet* či za stavu, kdy jedna ze stran sporu prokáže existenci relevantní duševní poruchy a druhá zase dobrou víru ve způsobilost spolukontrahenta. K tomuto jsem učinil závěr, že Ústavní soud při své argumentaci nevycházel z anglosaské doktríny a že nejvhodnějším důkazním standardem je v tomto případě standard praktické jistoty. Při rozhodování za stavu *non liquet* i za stavu, kdy jedna ze stran prokáže existenci relevantní duševní poruchy a druhá dobrou víru ve způsobilost spolukontrahenta, by mělo převážet ponechání právního jednání v platnosti.

Následně jsem se zabýval možností změny důkazního standardu mocí zákonodárnou a soudní, přičemž jsem sdělil, že institut míry důkazu nelze chápat ryze jako institut procesní a že je tedy v pořádku, pokud zákonodárce stanoví v určitém hmotněprávním ustanovení pro prokázání jeho předpokladů jiný důkazní standard, než je standard praktické jistoty. Soudní moc může taktéž změnit důkazní standard v dané věci

aplikovaný, ovšem jen za předpokladu, že se bude jednat o vyplnění mezery v právu či o postup *contra legem*. V našem případě však nálezní sp. zn. I. ÚS 173/13 tyto podmínky nesplňuje, tudíž mám za to, že žádný jiný důkazní standard, než je standard praktické jistoty, by při prokazování neplatnosti právního jednání učiněného v relevantní duševní poruše neměl být stanoven.

Vývoj navazující judikatury, jež je obsahem šesté kapitoly k tomu závěru však zcela nesměruje, neboť navazující judikatura je dosti nepřehledná. Důvod spočívá v tom, že jak Nejvyšší soud, tak ani Ústavní soud nemají dostatečně silný jeden ustálený názor a v závislosti na konkrétních okolnostech jednotlivých případů své závěry různě revidují.

Stále ještě zůstávám dlužen odpověď na to, zda se mi potvrdila či nikoliv v úvodu práce stanovená hlavní výzkumná otázka. Stanovená hlavní výzkumná otázka se mi v zásadě potvrdila s výjimkou toho, že se Ústavní soud v předmětném nálezu dostatečně vypořádal s vývojem dosavadní právní nauky, rozhodovací a legislativní praxí v České republice a že se neodchýlil od své dosavadní judikatury. Jak vyplývá z obsahu této práce, Ústavní soud se nevypořádal s dosavadní právní naukou a rozhodovací praxí, neboť konstatoval, že české civilní procesní právo nezná pro unesení důkazního břemene žádnou obecnou míru požadované pravděpodobnosti.

Vzhledem k současné legislativní praxi mi v argumentaci Ústavního soudu také scházelo vypořádání se s tím, proč zákonodárce v jiných případech vyžadovaný důkazní standard snižuje a zde to neučinil. Vzhledem k tomu, že již dříve Ústavní soud vycházel z důkazního standardu „*bezpečného zjištění*“, byl jsem nucen konstatovat, že se v předmětném nálezu odchýlil od této judikatury.

Věřím také, že jsem dostatečně představil a vysvětlil vazby mezi pojmy jako je míra důkazu, důkazní standard, volné hodnocení důkazů, vnitřní přesvědčení soudce, subjektivní a objektivní teorie míry důkazu, důkazní břemeno a řešení stavu *non liquet*, což nebylo a není úplně jednoduché. Dále považuji za důležité, aby si čtenář této práce odnesl poznatek o tom, kdy je v zásadě v českém právu podán důkaz a o tom, zda vnitřní přesvědčení soudce může být založeno na pravděpodobnostních hodnotách.

Co se týká možností dalšího výzkumu v této oblasti, tak je prostor do budoucna stále otevřený, zejména vzhledem k další navazující judikatuře. Přínosné také může být i důkladnější zpracování užívání konkrétního subjektivního důkazního břemena v našem právním řádu či hlubší komparace různých koncepcí podání důkazu, což vzhledem k rozsahu práce nebylo možné.

Seznam použité literatury

Monografie

- DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 208 s.
- HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 211 s.
- MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 220 s.
- MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 162 s.
- MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 183 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 276 s.
- SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 392 s.
- SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s.
- ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. 437 s.
- VRAJÍK, Michal. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 1. vydání, Olomouc: Anag, 2014. 851 s.
- WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. vydání. Praha: Linde, 2011. 712 s.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vydání. Praha: Linde, 2013. 189 s.

Zahraniční literatura

- BRINKMANN, Moritz. *Das Beweismass im Zivilprozess aus rechtsvergleichender Sicht*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2005. 133 s.
- ELLIOTT, Catherine, QUINN, Frances. *English legal system*. 12. vydání. Harlow: Pearson, 2011. 710 s.
- HOLZHAMMER, Richard. *Österreichisches Zivilprozessrecht*. 2. vydání. Wien: Springer-Verlag New York, 1976. 414 s.
- PETSCHKE, Georg, STAGEL, Friedrich. *Der österreichische Zivilprozeß*. 1. vydání. Wien: Manz, 1963. 515 s.
- SIME, Stuart, FRENCH, Derek (ed) a kol. *Blackstone's civil practice 2009*. 9. vydání. New York: Oxford University Press, 2008. 3670 s.

Komentáře

- DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav (ed). *Občanský soudní řád I: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s.
- FIALA, Josef, KINDL, Milan (ed). *Občanský zákoník: komentář- 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 866 s.
- HAVLÍČEK, Karel (ed.). *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 1. 2015. Kniha III, Zvláštní řízení soudní*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2015. 1079 s.
- LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr (ed). *Občanský zákoník: velký komentář § 419 - 654-3. svazek*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 1234 s.
- SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1398 s.
- ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník I § 1 - 459: komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. 2528 s.

Odborné články

- BRICHČÍN, Slavoj. Soudně psychiatrická expertíza z pohledu znalecké praxe. *Bulletin-advokacie*, 1998, roč. 8, č. 4, s. 21 - 28.

- LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jiří. K nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura. *Universitas*, 2008, č. 3, s. 69 - 70.
- REINHARD, Greger. Důkaz a pravděpodobnost. *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 33 - 35.
- SCHWEIZER, Mark. The civil standard of proof – what is it, actually? *Max Planck Institute for Research on Collective Goods*, 2013. č.12. s. 1 - 31.
- TICHÝ, Luboš. Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazu (skica o možné změně paradigmatu v NOZ). *Bulletin-advokacie*, 2013, č. 12, s. 28 - 33.
- VRCHA, Pavel. Tzv. "důkazní standard" ve světle nálezů ÚS sp. zn. I. ÚS 173/13. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 10, s. 347 - 349.

Internetové články

- COUFALÍK, Petr. *Workshop: Aktuální otázky dokazování v civilním soudním řízení* [online]. *Bulletin-advokacie.cz*, 30. červenec 2015 [cit. 14. října 2016]. Dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/workshop-aktualni-otazky-dokazovani-v-civilnim-soudnim-rizeni>.
- HULMÁK, Milan. *Právní jednání podle nového občanského zákoníku a jeho vady* [online]. *finance.idnes.cz*, 13. září 2012 [cit. 4. listopadu 2016]. Dostupné na http://finance.idnes.cz/pravni-jednani-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-a-jeho-vady-p4s-/pravo.aspx?c=A120912_114003_pravo_vr.

Judikatura Nejvyššího soudu České republiky

- rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 5. února 1971, sp. zn. 2 Cz 72/70
- rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 27. prosince 1975, sp. zn. 3 Cz 106/75
- rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/76
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2009, sp. zn. 21 Cdo 938/2009
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2010, sp. zn. 30 Cdo 3614/2009
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2011, sp. zn. 22 Cdo 1561/2010
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2011, sp. zn. 30 Cdo 5226/2009
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2012, sp. zn. 30 Cdo 1560/2011

- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2012, sp. zn. 30 Cdo 971/2012
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2012, sp. zn. 22 Cdo 3033/2010
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2012, sp. zn. 26 Cdo 3838/2011
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2012, sp. zn. 30 Cdo 3061/2012
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2013, sp. zn. 30 Cdo 593/2013
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2013, sp. zn. 30 Cdo 718/2013
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2013, sp. zn. 30 Cdo 1556/2013
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. listopadu 2013, sp. zn. 30 Cdo 3227/2013
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2014, sp. zn. 21 Cdo 2682/2013
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2014, sp. zn. 22 Cdo 1160/2013
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2015, sp. zn. 30 Cdo 5362/2014

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. 22 Cdo 2546/2007
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2011, sp. zn. 29 Cdo 1993/2010
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2012, č. j. 29 Cdo 3058/2011-165
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2012, sp. zn. 26 Cdo 191/2012
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2014, sp. zn. 28 Cdo 3459/2013
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. 30 Cdo 821/2015
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2015, sp. zn. 30 Cdo 1203/2015
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2016, sp. zn. 22 Cdo 5137/2015
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016, sp. zn. 30 Cdo 4853/2015

Judikatura Ústavního soudu České republiky

- nález Ústavního soudu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96
- nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2004, sp. zn. III. ÚS 569/03
- nález Ústavního soudu ze dne 14. září 2007, sp. zn. I. ÚS 273/06
- nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07
- nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2009, sp. zn. Pl. ÚS 9/09
- nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13
- nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2015, sp. zn. I. ÚS 3253/13, bod 29

- usnesení Ústavního soudu ze dne 13. května 2004, sp. zn. I. ÚS 157/02

- usnesení Ústavního soudu ze dne 26. června 2012, sp. zn. I. ÚS 1354/11
- usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. II. ÚS 3492/12
- usnesení Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2013, sp. zn. II. ÚS 2137/13, bod 11
- usnesení Ústavního soudu ze dne 13. března 2014, sp. zn. I. ÚS 4687/12, body 7 - 8
- usnesení Ústavního soudu ze dne 10. února 2015, sp. zn. II. ÚS 3765/14, bod 7
- usnesení Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2016, sp. zn. IV. ÚS 2753/15
- usnesení Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3554/14
- usnesení Ústavního soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. II. ÚS 2656/16, body 10 – 11
- usnesení Ústavního soudu ze dne 6. prosince 2016, sp. zn. I. ÚS 2406/16

Ostatní judikatura

- rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 2. listopadu 2010, č. j. 23 Cm 153/2008-110
- rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. března 2011, č. j. 5 Cmo 34/2011-139

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou důkazního standardu při prokazování (ne)platnosti právního jednání osoby jednající v duševní poruše ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13. Cílem této práce je zejména za pomoci analýzy vybraných rozhodnutí Nejvyššího a Ústavního soudu objasnit, zda byl v judikatuře Nejvyššího soudu opravdu stanoven tak vysoký důkazní standard, jež shledal Ústavní soud („*bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti*“ či za skutkových okolností, které umožňují učinit „*zcela jednoznačný skutkový závěr*“).

V této práci jsem si stanovil jako hlavní výzkumnou otázku: Platí, že se Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 173/13 dostatečně vypořádal s vývojem dosavadní právní nauky, rozhodovací a legislativní praxí v České republice, přičemž svými závěry, které neučinil na základě anglosaské doktríny, nezavedl tzv. objektivní teorii míry důkazu a neodchýlil se tímto výše citovaným nálezem od své vlastní dosavadní judikatury? Stranou však nezůstávají ani další související aspekty této problematiky, jako je například otázka samotného účelu civilního procesu a povahy institutu míry důkazu, požadavku na tvorbu vnitřního přesvědčení soudce či znalecké posudky.

Dospěl jsem k závěru, že v judikatuře Nejvyššího soudu takto vysoký důkazní standard stanoven nebyl, avšak jsem shledal i nevhodným použitím důkazního standardu, jež stanovil Ústavní soud („*vysoká míra pravděpodobnosti*“).

Abstract

The thesis deals with the issue of the standard of proof in proving of (in)validity of legal acts of the person acting in a mental disorder in the light of the Constitutional Court judgment case number I. ÚS 173/13. The aim of this thesis is to clarify through the analysis of selected decisions of the Supreme and Constitutional Court whether such a high standard of proof, that the Constitutional Court found („*without any trace of probability*” or in circumstances allowing the court to make a „*completely unambiguous factual conclusion*”), was in judicature of the Supreme Court really prescribed.

In this thesis, I set main research question worded as follows: Is it true that the Constitutional Court in its judgment case number I. ÚS 173/13 dealt with the development of existing legal doctrine, decision-making and legislative practice in the Czech Republic sufficiently, whereas due to its conclusions, which were not based on the Anglo-Saxon doctrine, Constitutional Court did not implement the so-called

objective theory of the degree of proof and did not diverge from its own previous judicature by the above cited judgement? Other related aspects of this issue, such as the question of the purpose of civil proceedings, nature of the degree of proof, requirement to create of internal conviction of a judge or expert opinions, are also in focus of this thesis.

In the end I concluded, that such a high standard of proof in the judicature of the Supreme Court was not implemented, however I also found improper to use the standard of proof introduced by the Constitutional Court („*high degree of probability*”).

Seznam klíčových slov

Klíčová slova

důkazní standard, míra důkazu, subjektivní a objektivní teorie míry důkazu, vysoká míra pravděpodobnosti na hranici jistoty (praktická jistota), právní jednání, absolutní neplatnost právního jednání, duševní porucha, princip volného hodnocení důkazů, vnitřní přesvědčení soudce, znalecké posudky, anglosaská doktrína, princip dobré víry, účel civilního procesu

Keywords

standard of proof, degree of proof, subjective and objective theory of the degree of proof, the high degree of probability on border of certainty (full conviction), legal acts, absolute invalidity of legal acts, mental disorder, the principle of free evaluation of evidence, the internal conviction of judge, expert opinions, the Anglo-Saxon doctrine, the principle of good faith, the purpose of civil proceedings